

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладами освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

Аналіз емоційного розвитку дитини дошкільного віку в багатодітних сім'ях Угорщини та Закарпаття

Чедрекі Адріен Аттілівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103-Вн від 23.11.2022 року

Науковий керівник:

Гаврилюк Ілона Юліївна
старший викладач

Завідувач кафедрою:

Біда Олена Анатоліївна,
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
зкладами освіти**

Кваліфікаційна робота

**Аналіз емоційного розвитку дитини дошкільного віку в багатодітних
сім'ях Угорщини та Закарпаття**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Чедрекі Адріен Аттілівна

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Гаврилюк Ілона Юліївна**

старший викладач

Рецензент: **Бергхауер-Олас Емьовке Ласлівна**

доктор філософії

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

**Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatás- és Intézményvezetés
Tanszék**

**AZ ÓVODÁS GYERMEK EGÉSZSÉGES ÉRZELMI FEJLŐDÉSÉNEK
VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON ÉS KÁRPÁTALJÁN TÖBB
GYERMEKES CSALÁDOKNÁL**

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Csedreki Adrien

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 012 Óvodapedagógia

Témavezető: Gávriljuk Ilona

adjunktus

Recenzens: Berghauer-Olasz Emőke

PhD, docens

ЗМІСТ

Вступ.....	6
I. Вирішальна роль сім'ї в емоційному розвитку дитини – Визначення теоретичної тематики	8
1.1. Сім'я, як перший рівень соціалізації дитини.....	10
1.2. Вплив сімейної атмосфери на формування світу почуттів дитини.....	11
1.3. Вплив стилю батьківського виховання на формування особистості.....	13
1.4. Емоційні стосунки між матір'ю та дитиною.....	16
1.5. Емоційні стосунки між батьком та дитиною.....	18
1.6. Вплив стосунків між братами та сестрами на емоційний розвиток.....	19
1.7. Вплив соціального середовища на емоційний розвиток дитини.....	20
1.8. Улюблена мова.....	21
1.9. Кризи в емоційному розвитку дітей дошкільного віку	24
1.10. Вплив атмосфери у дитячому садку на розвиток емоційного світу дитини.....	28
1.11. Критерії розвитку здорової особистості дитини	31
II. Дослідження здорового емоційного розвитку дітей дошкільного віку на Закарпатті та в Угорщині.....	32
2.1. Методи дослідження.....	32
2.2. Оцінка результатів.....	33
2.3. Формування висновків.....	48
Підсумки.....	50
Резюме (українською мовою).....	52
Довідкова література.....	54
Додатки	56

TARTALOM

Bevezetés.....	6
I. A család meghatározó szerepe a gyermek érzelmi fejlődésében -Témakör elméleti megalapozása.....	8
1.1. A család, mint a gyermek szocializációjának első színtere.....	10
1.2. A családi légkör befolyása a gyermek érzelmvilágának alakulására.....	11
1.3. A szülői nevelési stílusok személyiségformáló hatása	13
1.4. Az anya-gyermek érzelmi kapcsolata.....	16
1.5. Az apa-gyermek kapcsolat érzelmi hatása	18
1.6. Testvérkapcsolatok hatása az érzelmi fejlődésre	19
1.7. A társas kapcsolatok hatása a gyermek érzelmi fejlődésében.....	20
1.8. Szeretetnyelv.....	21
1.9. Fejlődési krízisek az óvodás gyermek érzelmi fejlődésében.....	24
1.10. Az óvodai légkör befolyása a gyermek érzelmvilágának alakulására.....	28
1.11. A gyermek egészséges személyiségfejlődésének kritériumai.....	31
II. Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata a Kárpátalján és Magyarországon.....	32
2.1. Kutatási módszerek.....	32
2.2. Eredmények feldolgozása.....	33
2.3. Következtetések levonása.....	48
Összefoglalás.....	50
Rezümé (ukrán nyelven).....	52
Hivatkozott irodalom.....	54
Mellékletek	56

Bevezetés

A szakdolgozat témája „Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata Kárpátalján és Magyarországon”.

Az érzelem olyan szubjektív állapot, amely a környezetünk fontos változására adott reakcióként fogható fel, ami a további viselkedést meghatározza. Az érzelmek központi szerepet játszanak a viselkedésben, a gondolkodásban és a társas viszonyrendszerek alakulásában. A gyermek érzelmi fejlődése a családban kezdődik.

Mint Kárpátalján született és nevelkedett, de Magyarországon élő édesanya és óvodapedagógus, felkeltette az érdeklődésem, milyen hasonlóságok és különbségek vannak a kisgyermekek családon belüli érzelmi nevelése tekintetében. Az érzelmi fejlődést vizsgáló, pedagógiai és pszichológiai hatásmechanizmusokat feltáró szakirodalmi források alapján kerül bemutatásra a gyermekek érzelmi fejlődése. 2022/2023 év teszi aktuálissá az érzelmi állapotok és a családon belüli érzelmi fejlesztés kérdéskörének vizsgálatát, ugyanis az orosz-ukrán háború, a gazdasági változások, a családok kényszerű szétszakadása a háború elől való menekülés, az érzelmi biztonság elvesztése óriási hatást gyakorol mind a Magyarországon, mind pedig a Kárpátalján élő és gyermekeket nevelő családok érzelmi állapotára.

A dolgozat célja, hogy megfelelő szakirodalmi megalapozottsággal kerüljenek értelmezésre a témához kapcsolódó kifejezések, jelenségek, élethelyzetek és szociális színterek, amelyek befolyásolják az érzelmi fejlődést, valamint a családi nevelés jellemzőit és az azokat befolyásoló tényezőket. A kutatás kiterjesztésében, a konkrét Magyarországi és Kárpátaljai családok körében kívánjuk feltárni, a gyermekek érzelmi nevelésének különböző aspektusát, úgymint: a minőségi időkedvező hatása a gyermek érzelmi növekedésére, az apa-gyermek- és anya-gyermek egészséges kapcsolatrendszere.

A dolgozat első fejezetében szakirodalmakra alapozottan kerül bemutatásra a család szerepe és hatása a gyermek érzelmi fejlődésére, hangsúlyt helyezve anya-gyermek és az apa-gyermek kapcsolatainak hatásmechanizmusaira. A családi légkör és a családi kapcsolatrendszerek befolyásoló tényezőinek bemutatásán keresztül mutatjuk be azok jelentőségét és érzelemformáló hatását az óvodás korú gyermek érzelmvilágának alakulásában. A családi légkör és családi érzelmi nevelésen túl, jelentős szerepe van az óvodai érzelmi nevelésnek is. A szakirodalmi kutatás jelentősebb forrásai voltak: Vekerdy Tamás, Michael Cole, és Mérei Ferenc kiadványai, valamint Novák Éva, a családról mindenkinek című könyve.

A második fejezetben kerül bemutatásra az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésvizsgálatának módszere, a vizsgálat elvégzésének a folyamata, az kapott eredmények elemzése, az elemzés bemutatása, a következtetések levonása, valamint a hipotézisek bizonyítása.

Primer kutatást végeztem, online kérdőíves formában, amellyel olyan családokat kerestem fel, akik óvodás korú gyermekeket nevelnek. A kérdőívben alkalmazásra került a strukturált interjú prioritása: előre elkészített kérdéssor válaszlehetőségek megadásával, az általános, a válaszadó nemére, életkorára, lakhelyére vonatkozó kérdések után a kisgyermek érzelmi nevelésére irányuló tartalmi kérdések.

A vizsgálat eredményei deduktív elemzésben kerül bemutatásra.

A szakdolgozat elemzése öt hipotézisbizonyítására irányul:

1. A vizsgált területen élő szülők egészségesnek ítélik meg a gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre.
2. A gyermek érzelmi fejlődését többek között az anya-gyermek kapcsolat határozza meg
3. Kárpátalján és Magyarországon élő adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel töltöt, közös tevékenységet
4. Az adatközlő szülők egészséges apa-gyermek kapcsolatban élnek
5. Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen

I. A család meghatározó szerepe a gyermek érzelmi fejlődésében -

Témakör elméleti megalapozása

„A család a legerősebb szeretetközösség, ami létezhet az életünkben”

(Novák, 2021:262)

A család szó hallatán mindenkiben előtörnek élmények, történetek, érzések és gondolatok, megrázó vagy pozitív jelenetek. A család minden ember számára jelent valamit, többletet vagy épp hiányt. Hétköznapi gondolatba véve, a család egy háztartásban élő férfi és nő kapcsolata, hozzájuk tartozó gyerekekkel, vérségi kötelékkel, akiket szeretet fűz össze. Vannak olyan családok, akiknek az összetartozó ereje élete végéig elkíséri a családtagokat, de vannak olyanok is, amelyek legfeljebb jogi értelemben tekinthető családnak (Novák, 2009).

A család egy ősi közösség, mely évezredek óta létezik. Benne biológiai létünk megvalósul, pszichés fejlődésünk alapvető jegyeit bontja ki. A család a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre, megvalósítja a személyes és társadalmi értékrendszerek beépítését, elkészíti a felnövekvő személyt arra, hogy normatíven vegyen részt a társadalom működésében. A család feladata, ellátni a gyermek biológiai gondozását, szükséges feltételeket biztosítja a fejlődéshez, szerepmintákat közvetít. Erre az alapozásra épül a család tudatos nevelése, tanítása, fegyelmezése, jutalmazása. A családi rendszer egyaránt működhet megfelelően és hibásan (Bagdy, 1995).

A család fogalma az emberi közösség legkisebb egysége, a társadalom fejlődésének függvénye, a rokonok kapcsolatának történelmileg változó formája, amely változásában követi a társadalmi viszonyok alakulását. Eredeti jelentése mellett sokfajta fogalomkör meghatározására is szolgál. A család fogalmának meghatározása nem egységes. Jelentését meghatározzák, jogi, néprajzi, társadalmi, szociológiai fogalomban. A család a társadalmi együttélés alapsejtje. Alapjelentése a mindennapi szóhasználatban: a szülő (k), a gyerek (ek) és legközelebbi hozzátartozóik közössége. A hagyományos, azaz nukleáris család az anya, az apa, és a gyerekek alkotják. A kiterjesztett család magába foglal más felnőtt rokonokat, például nagyszülőket. Az egyedülálló szülők új kapcsolatából alakul ki a mozaik család. Családmodellnek tekintjük a monogám családot, mely egyetlen férfi és egyetlen nő szexuális, érzelmi közössége, és az általuk nemzett gyerekek közösségéből áll. (Dányi, 1996). Hablicsek László megfogalmazása alapján a „család emberi közösség, a társadalmi együttélés alapsejtje, legkisebb egysége; a társadalom fejlődésének függvénye, a rokonok kapcsolatának történelmileg változó formája, amely változásában követi a társadalmi viszonyok alakulását. Alapjelentése a mindennapi szóhasználatban: a szülők, a gyerek (ek) és legközelebbi hozzátartozóik közössége” (Hablicsek, 2011:1). „A családnak, mint szociológiai értelemben

vett csoportnak az egyik jellemzője, hogy legalább két generáció él benne együtt. A szociológiai megközelítés elsősorban a család szerkezetéből indul ki. Ha csak két generáció (szülők, gyerekek) él együtt, akkor családmagról, vagyis nukleáris családról beszélünk. Ha kettőnél több generáció él együtt (főleg faluhelyen), akkor nagycsaládról van szó. Az elvált szülőt, aki egyedül neveli gyermekét, családtörödéknek hívjuk.” (Hegedüs, 2006:9) „a modern korra jellemző alapvető típus: férj, feleség és gyermekeik alkotta, az ún. kétgenerációs, nukleáris család, amely családjogi szempontból a férj és feleség családi életközössége. Ez a családtípus a modern társadalom legalapvetőbb, polgári-jogi normák által szabályozott csoportja. A két generációs nukleáris család, illetve családháztartás a többi társadalmi csoporttól elkülöníthető jellegzetes jegyekkel jellemezhető.” (Pukánszky, 2004:241)

Családi életciklusok:

- újonnan házasodott pár gyermek nélkül,
- első gyermekét váró és csecsemőt nevelő család a gyermek 2 éves koráig,
- kisgyermekes család a gyermekek 2-7 éves koráig,
- család iskolás gyermekekkel,
- serdülő gyermekeket nevelő a család a gyermekek 14-18 éves koráig,
- felnőtt gyermekeket útra indító család,
- magukra maradt, még aktív szülők családja,
- inaktív, idős szülők családja.

Teljes Nukleáris család. Szülőkből és szülőkkel együtt élő kiskorú gyermekekből áll. Jogilag rendezett viszonyban élnek a szülők, törvényesen házasok, gyermekeik vagy vérszerintiek vagy törvényileg örökbefogadottak.

Jogilag részlegesen rendezett nukleáris család. A szülők nem kötöttek érvényes házasságot, élettársi viszonyban élnek. Előfordulhat, hogy a gyermekek csak az egyik szülő kapcsolatából származnak.

Gyermektelen pár. Ezek a család típusok nem nevelnek gyermeket, egészségügyi okok, a felek döntése, a házasodás késői időpontja, vagy kényelmi okok révén.

Gyermekek egyedül nevelő szülőből álló család, ún. Csonka család. Az egyik szülő özvegyesség vagy válás okán marad egyedül a gyerekekkel. Jelentős szempont, hogy a gyermek hányadik életévében következett be a válás, mivel a kisgyermekek ezt jobban viselik, a nagyobb gyerekeket azonban megviselheti a válás. Azonban az elvált szülők többsége számíthat egymásra, továbbra is szeretetben nevelik a gyermekeiket és problémakor közös megoldást találnak. Azonban mikor meghal a szülőpár egyik tagja, az egyedül maradt szülő nem számíthat támogatásra, ez nemcsak anyagi, de lelki gondot is jelent.

Gyermeket egyedül vállaló nő. A nő tudatosan egyedül vállalja a gyermeket, általában erős anyagi háttérrel rendelkezik, vagy egy bizonytalan kapcsolatba születik meg a gyermek és a kapcsolat felbomlik, ekkor a nő egyedül nem biztos, hogy képes a gyermeket megfelelően eltartani, gondozni, és lelkileg is nagy teher nyomul rá, ilyenkor az anyát a nő családja támogatja alapesetben.

Többgenerációs család. Egy háztartásban három vagy több generáció él együtt egy háztartáson belül. Az idősebb korosztály átadja a fiataloknak az ismereteket, életbölcsséget, de az fiataloktól az idős korosztály lendületet, kedélyt tanul el. Ez a forma ma már hanyatló, a fiatal család igyekszik külön költözni az idősebbektől. Pedig a nemzedékek közeledése mindenkire kedvező hatású lehet (Novák, 2009).

1.1. A család, mint a gyermek szocializációjának első színtere

A szocializáció szó jelentése, a társadalomba való beilleszkedés folyamatát jelenti, a személy megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, elvárt viselkedésmódokat. Ennek során humanizálódnak, emberi viselkedésformákat tanulnak, megtanulják az érzelmi kifejezés formáit, a gyermekek elsajátítják a beszédet és kontaktust. Összességében a szocializáción belül meg tanulnak emberi módon élni és viselkedni. Azt a közeget, melyben a felnőtté válás zajlik, mikromilió-nek nevezzük, egy társas mező, melyet az együtt élő személyek alkotnak, a résztvevőket különböző érzelmek szövik át. A szocializáció tehát az egész életet átszövő folyamat, a szocializációs közeg növekedésével (óvoda), elsősorban a kortárs csoportok jelentősége fokozódik (Bagdy, 1995).

„Azt a folyamatot, amelynek során a szülő norma-és értékrendszere mintegy beépül a gyermek személyiségébe, és ő ezt a továbbiakban a sajátjaként éli meg, a pszichológiai azonosulásnak vagyis identifikációnak nevezi. Az azonosulás a szocializációnak talán legfontosabb eszköze, hiszen általa válnak a társadalom alapvető szabályai és törvényei az egyén belsőleg átélt szabályrendszerévé. A gyermek elsősorban az anyjával való korai kölcsönös kapcsolatában tanul meg szeretettel, nyíltszívűen és bizalommal közeledni más emberekhez” (Ranschburg, 1977:48).

A családban alakul ki a gyermek személyiség fejlődése. „A „személyiség kifejezés latin eredetű 'persona' szóból ered. (Ez eredetileg színpadi álarcot, szerepet jelölt, mely kezdetben csak a szerepre, később magára a szerepet játszó színészre is vonatkozott.) Nemzetközileg ismert persona szóból kialakult angol personality kifejezés. Ennek megfelelője a magyar 'személyiség' szó. A személyiség fogalmának meghatározása nem könnyű feladat. A pszichológiai szakirodalomban rendkívül sokféle, némelykor teljesen eltérő meghatározással

találkozhatunk. (Allport, amerikai pszichológus 1937-ben íródott könyvében több mint 50 féle tudományos személyiséghatározást ismertet.) (Pállfy, 1989:34). A személyiség öröklött és szerzett, az élet során kialakult egyéni tulajdonságok.

A család elsődlegessége abban áll, hogy:

- a fejlődő egyénre hat, a legkorábbi életszakaszoktól kezdve

-hajlamosító tényezőket tovább visszük az életbe

-viselkedési és érzelmi modelleket vés az egyénbe, a család érzelmi kötelékei és kapcsolatainak erőssége hatása által

-előkészíti az egyént arra, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalom működésében (Bagdy, 2020).

A gyermekek a legközelebbi hozzátartozójuktól függenek. Gyerekek és felnőttek együtt nőnek és érnek, a közöttük kialakuló kötelék a család hogylététől és alaphangulatától függ, valamint attól, a szülők hogyan bánnak gyerekükkel. E kötelék függvénye a gyermek magabiztossága, biztonságérzete. A biztos háttér az egyik ilyen függvény, a gyerekeknek olyan szülőkre van szükségük, akik megbíznak bennük, és türelmesek a problémáikkal kapcsolatban is. Meg kell élniük azt a figyelmet, amelyből érezhetik, hogy itt jó nekik, itt nyugodtan lehetnek. Érezniük kell, hogy a szüleik szeretik, náluk mindig biztonságban vannak, hozzájuk bármikor mehetnek. A gyerekek érzik maguk mögött a biztos hátteret, bátrabban kezdik felfedezni a világot, hiszen tudják, hogy a családjukhoz bármikor fordulhatnak (A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások, Biztos Kezdet kötet II. 2009).

1.2. A családi légkör befolyása a gyermek érzelmvilágának alakulására

A szülői szeretet egy összetett jelenség. Fontos részét képezi a gyermekekért való felelősségérzet, mely a gyermek születésétől a legmarkánsabb összetevő, de nem múlik el a felnőtté válás során sem. A szülő normál esetben aggódik a gyermek egészséges fejlődéséért, óvja, félti, igyekszik életét úgy irányítani, hogy boldog, sikeres, elégedett ember váljon belőle. A gyermekszülő iránti szeretete is egy összetett dolog, a hála, bizalom, tisztelet található meg benne. A szülő-gyermek kapcsolat alapja a bizalom (Novák, 2009).

Egy gyermek legfőbb támasza a család (Cole, 2006). A legjelentősebb nevelő hatás a család hatása. A család a gyermek legkorábbi élményeinek forrása (születés), másrészt a legtartósabb, folyamatos érzelmi egység. Fontos funkciója, hogy a pozitív és negatív hatásokat közvetíti a gyerekhez. Így a családi prizmán megtörhet minden nemes társadalmi törekvés, eszme és nevelő tendencia. Ez a szűrő szerep a gyerek erkölcsi magatartásának kialakításában

jelentős. A saját szemléleti és cselekvési módját adja át a gyerekeknek, úgymond kényszeríti a szerint érezni, gondolkodni, cselekedni. A gyermeki megnyilvánulások közé tehát két funkció tartozik, az első a család ráhatása, a másik maga a gyermeki személyiség. A jó család pozitív nyomást gyakorol, és fejlesztő tendenciát mutat és kiszűri a károsakat. A negatív családi minta ellenkezőképpen hat, negatív hatásokat erősíti fel, gyengítve a kedvezőek hatékonyságát. A családból fakadó intenzív ártalmak kiküszöbölése vagy enyhítése egy nehéz feladat (Gáti, 1987). A szülőkre rengeteg feszültségkeltő tényező hatnak, melyek a kötődés valószínűségét is csökkentik. Az egyik ezek közül az alacsony társadalmi-gazdasági helyzet, a szegénységben élő gyerekeknél kisebb a biztonságos kötődés esélye, mint a biztonságos anyagi háttérrel rendelkezőknél (Cole, 2006). A legtöbb családban a különböző személyekhez fűződő kötődések közt lényeges különbségek vannak. A nagyszülők, különösképpen a velük egy háztartásban élő családok esetében szintén fontos kötődési személyek, hatással vannak unokáik szociális és érzelmi viselkedésének alakulására. Ugyanis az unokákkal folytatott együttes játék, a beszélgetések, a mesék mind elősegítik a gyerekek érzelmi készségeinek fejlődését (Somlai, 2013). A nagyszülők többsége az anya tehermentesítése miatt segít, azaz a gondozásban való részvétel azokban a családokban gyakori, ahol az anya dolgozik vagy valamilyen más befolyásoló tevékenységet végez, esetleg nem tud gondoskodni gyermekéről. A gyerekre pozitív érzelmi hatással van az, ha a nagyszülő is vigyáz rá, játszik vele, másrészt a nagyszülők több kultúrát, tradíciót tudnak közvetíteni a fiatalabb korosztálynak. A nagyszülői kapcsolat erőteljes befolyással van az érzelmeik fejlődésére, ezért arra kell törekedni, hogy ha lehetséges, valamilyen formában maradjanak meg a kötődések. A gyermek legyen képes múltját feldolgozni, élményeit személyiségébe formálni, hogy biztonsággal élhesse meg a családjához, rokonaihoz fűződő érzéseit (Fülöpné, 2014).

A feltétel nélküli elfogadásra a gyerekeknek szüksége van, hogy tudja, mit csinál jól, vagy éppen rosszul. Éreztetni kell a gyermekkel, hogy fontos, hogy szerethető személy. A szülőknek közvetíteni kell a gyermekük iránti pozitív érzelmeit, ha a szülő, csak akkor képes elfogadni gyermekét, ha az jól teljesít vagy illedelmesen viselkedik, ekkor a gyermeket megfelelő kényszer vezérlik majd. Ezek a gyerekek elégedetlenek lesznek önmagukkal szemben, magát, sem másokat nem képes majd elfogadni olyannak, amilyen. Azok a gyermekek, akik szülei önmagáért szeretnek, tisztában lesz saját értékeivel. Szerethetőnek látja önmagát és képes a kritikákat elfogadni (Kollár, 2004).

1.3. A szülői nevelési stílusok személyiségformáló hatása

A nevelés fogalmáról minden szülőnek van véleménye, mindenki meg tudja határozni, hogy mi az a nevelés. A nevelés egy értékátadó, értékrendszert kialakító és fejlesztő folyamat, melynek célja, hogy az egyént életfeladatai megoldására képessé tegye. Minden egyes szülő jelentősen eltérnek abból a szempontból, miként nevelik gyermeküket, mennyire figyelnek igényeikre, mivel jutalmaznak őket, hogyan büntetnek. Általánosságban a szülő gyermekét olyannak fogadja el, amilyen, hibáival, tökéletlenségeivel együtt szereti. Vannak azonban olyan szülők, akik többet várnak el a gyermek képességeitől, ha csak akkor képes elfogadni amikor „teljesít” akkor a gyereket a megfelelni vágyás fogja hatni. Az elégedetlenségét közvetítő szülő gyermeke elégedetlen lesz önmagával. Azok a gyerekek viszont, akit szülei önmagáért szeretnek, tisztában lesz saját értékeivel és ezeket képes lesz méltányolni. Ekkor szerethetőnek és hatékonyan látja önmagát, elviseli a kritikát, mivel bízik magában (Kollár, 2004). Harmonikus nevelés akkor valósulhat meg, ha a gyermeket meleg családi légkör és szülői bizalom fogja körül, ha a szülői követelmények rugalmasan igazodnak a gyermek lehetőségeihez. Az ilyen légkör kedvez leginkább a gyermek egészséges személyiség fejlődésében (Bagdy, 1995).

„A *tekintélyelvű* nevelési stílust követő szülők hagyományos normák szerint próbálják formálni, korlátozni és értékelni gyerekük viselkedését és attitűdjeit. A tekintélynek való engedelmességre helyezik a hangsúlyt, és nem engedik meg gyerekeiknek az alkudozást. Előszóval szabnak ki különböző mértékű büntetéseket gyerekük „makacsságának” megfékezésére, amikor a gyerek viselkedése eltér attól, amit ők helyesnek ítélnek.

Az *irányító* nevelési stílust alkalmazók számára természetes, hogy tudásuk, eszköz táruk, testi erejük és tapasztalataik nagyobbak, mint gyerekeiké, de úgy gondolják, hogy a szülők és a gyerekek jogai kölcsönösök. Az irányító szülők (másik kifejezéssel megkívánó szülők) ritkábban alkalmaznak testi fenytést, és kevésbé hangsúlyozzák a tekintélynek való engedelmességet, mint önmagában való erényt. Ezek a szülők úgy próbálják irányítani gyerekeiket, hogy elmagyarázzák a szabályokat és döntéseiket, és azokat meg is vitatják velük. Készek arra, hogy figyelembe vegyék a gyerek nézőpontját, ha nem is mindig fogadják el azt. Az irányító szülők magas mércét állítanak gyerekük elé, és a független viselkedést ösztönzik.

Az *engedékeny* nevelési stílussal élő szülők kevesebb határozott korlátozást gyakorolnak, mint akár a tekintélyelvű, akár az irányító szülők, mert vagy azt gondolják, hogy a gyerekeiknek saját tapasztalataikból kell tanulniuk, vagy nem akarnak a fegyelmezővel bajlódni. Nagy szabadságot adnak gyerekeiknek, hogy maguk határozzák meg programjaikat, időbeosztásukat, és sokszor megvitatják velük a családi döntéseket. Nem várnak el ugyanolyan

szintű teljesítményt és érett viselkedést, mint a tekintélyelvű és az irányító szülők” (Cole, 2006:435).

Ranschburg Jenő neves pszichológus, négy lehetséges szülői attitűd gyermekekre gyakorolt hatását elemezte. Megkülönböztetett meleg- engedékeny, meleg- korlátozó, hideg- engedékeny és hideg- korlátozó nevelői stílust.

A *hideg- engedékeny* stílus mellett a gyermek belső konfliktusaiból származó antiszociális agresszió kibontakozhat. Gyakran antiszociális kortárs csoportba vezeti a gyerekeket. Az ilyen stílusban nevelők nem nyújtanak modellt a gyermekek számára, mivel a szeretetlenség nem vonzó. Ezek a gyerekek legtöbbször fiatalkorú bűnözővé válik (Hedvig 2019). Ez a nevelési stílus segíti a gyermeki agresszió kibontakoztatását. A szülő a gyermekével rideg, gyermekével nem törődik, akár fizikailag bántalmazza, a gyermek erre agresszióval válaszol, ezeknek a gyerekeknek rossz az érzelmi kapcsolatuk a szülőkkel, nem fordulnak hozzájuk tanácsért. „A Glueck házaspár a nevelő és a gyermek viszonyáról felmérést végzett fiatalkorú bűnözők körében. Megállapította, hogy a bűnözők szülei általában nem gyengédek, közönyösek és ellenségesek gyermekeikkel, kevés melegséget, szeretetet mutatnak. Összehasonlítva a nem bűnöző ellenőrzési csoporttal, viszonylag kevés bűnözőnek van szoros kapcsolata az apjával, és sokan nyíltan bevallják szüleik iránti ellenérzésüket. Jó néhányan úgy érzik, hogy szüleik nemkívánatos modellek számukra. Így nem is azonosulhattak velük és a szociális viselkedés elfogadható mintáit sem tanulhatták meg tőlük” (Ranschburg, 1997:59).

A *hideg- korlátozó* stílusban a szülő érzelmi elutasítása gyermek felé a fizikai büntetésben, a minimális számú szülő- gyermek interakcióban nyilvánul meg. A szülő próbálja a gyermek iránti hidegségét azzal leplezni, hogy a gyermek iránti odaadó gondoskodását, szeretetét, önfeláldozását hangoztatja. Ez az ellentmondása büntudatot kelt a gyermekben és megnövekedett agresszióját maga ellen fordítja. Konfliktusai komoly torzulásokat okozhatnak a személyiségben. A gyermek tudja, hogy válaszul csak szigorú tiltásokat kap majd, ezért, nem fogja a szülei tanácsát kérni, ha a szülők túl szigorúak, és mindent ellenőriznek, akkor a bizalom és intimitás károsul.

A *meleg- engedékeny* nevelői stílusban a szülők szeretetet, tiszteletet és elfogadást kommunikálnak a gyermek felé. A gyermekeknek megengedett tévedniük, emellett a gyermekek pozitívan fordulnak a világ felé, kreatívak, aktívak, barátságosak, sikerkeresők, nyitottak. A meleg- korlátozó szülők túlgondozóak lehetnek, hiperprotektívek, az általuk nevelt gyermekek elkényelmesedettek lesznek. Előfordulhat, hogy az így felnőtt gyerekek kiskorukban sértőibbek a többiekénél, ám erről jó esetben le lehet szoktatni őket (Hedvig, 2019).

Meleg-korlátozó típus elsősorban a túlszerető, túloltalmazók tartoznak. Ezek a szülők mondják meg a kamasznak, mikorra kell otthon lennie, késés esetén már aggodalommal tele telefonál a rendőrségre, vagy kizárólag nyári időszakban engedélyez egy-egy jégkrémet. A gyermekük személyisége eltérően alakulhat. A gyermek sokszor befelé fordítja a szülővel szemben kialakult ellenérzését, és ettől szorongóvá válhat. Válhatnak azonban olyan gyerekekké, akik nem támadók, erősen iskolacentrikusak, magatartásuk az intézményben kiváló. De kevésbé alkotószelleműek. Tiszták és illedelmesek. A fiúk és lányok eltérő módon válaszolnak a meleg és korlátozó nevelési stílusra, a lányok jobban tűrik az ilyen típusú szülői magatartást (Ranschburg, 1977).

Egy másik neves pszichológus Kurt Lewin, három nevelési stílust fogalmazott meg. A *tekintélyelvű nevelési* stílust követő szülők hagyományos, régi normák szerint próbálják formálni és értékelni gyerekük viselkedését és személyiségét. Tekintélyesek, egyenesek és nem befolyásolhatók, nem engedik meg a gyerekeiknek az alkudozást, a tekintélynek való engedelmisségre helyezik a hangsúlyt. Sokszor kiszabnak különböző mértékű büntetéseket gyerekük „makacosságának” megelőzésére, amikor a gyerek viselkedése eltér attól, amit ők helyesnek vélnék.

Az *irányító nevelési* stílust használók számára természetes, hogy tudásuk, eszköztáruk, testi erejük és tapasztalataik nagyobbak, mint gyerekeiké, de úgy gondolják, hogy a szülők és a gyerekek jogai kölcsönösek, egyenrangúak. Az irányító szülő ritkábban alkalmaz testi fenytést, és kevésbé hangsúlyozza a tekintélynek való engedelmisséget, mint önmagában való erényt. Ezek a szülők elmagyarázzák a szabályokat és döntéseiket, és azokat meg is vitatják a gyerekekkel, így próbálják szabályozni a gyermekük viselkedését. Figyelembe veszik a gyerek nézőpontját, ha nem is mindig fogadják el azt. Ám sokszor az irányító szülők magas mércét állítanak gyerekük elé, és a független viselkedést ösztönzik.

Az *engedékeny nevelési* stílussal élő szülők azt gondolják, hogy a gyerekeiknek saját tapasztalataikból kell tanulniuk, vagy nem akarnak a fegyelmezéssel bajlódni, ezért kevesebb határozott korlátozást gyakorolnak, mint akár a tekintélyelvű, akár az irányító szülők, mert vagy. Szabadságot adnak gyerekeiknek, hogy maguk határozzák meg programjaikat, időbeosztásukat, és sokszor megvitatják velük a családi döntéseket. Nem várnak el nagy szintű teljesítményt és érett viselkedést, mint a tekintélyelvű és az irányító szülők (Cole, 2006).

Az elhanyagoló nevelés az egyik legveszélyesebb forma. Nincs a szülő és gyermek között érzelem, biztonság, szeretet. A gyermek magára van hagyva, egyedül küzd a problémákkal. Nem kap támogatást és nem ismer korlátozást, az agressziót korlátozás hiányában nyilvánítja meg (Bagdy, 1995).

1.4. Az anya-gyermek érzelmi kapcsolata

Egy csecsemő viszonya édes anyjához emberi sajátosság, egyrészt a ráutaltság határozza meg, másfelől a lét biztosítása, és a kisgyermeknek egy idő után kialakul az érzelmi megfelelője is. A kisgyermeknek születésétől kezdve az édesanyja a legfőbb emberi kapcsolata, ez az alapköve az anya-gyermek kapcsolatnak, annak a kötődésnek, melyek felcserélhetetlenek. A legkisebb szakadása is feszültséget vált ki a gyermekben. A kapcsolatnak meglehetnek az örökölt mintái (Méreai, 1981).

Brazelton és munkatársai által végzett megfigyelések igen érdekesek a korai anya-gyermek viszonyról. Képmagnón rögzítették a megfigyelések analízisét. Azt az eredményt kapták, hogy a háromhetes csecsemőnél jelentkezik az a tipikus viselkedés, amelyet a csecsemő fölé hajoló édesanya arca, hangja és közelsége vált ki. A gyermek kis teste mozgással figyel fel az anyjára, testmozgásának minden apró részlete megváltozik, amikor az anya közelíti az arcát a kicsiéhez. Ez mérőeszköz lehet a fejlődő anya-gyermek kapcsolatban (Bagdy, 2020).

Az anya-gyermek kapcsolatot ösztönhelyzetnek tekintjük. Herman Imre volt az, aki kimutatta, vannak örökletes viselkedési minták, melyek a gyermek meghatározott, egész fajtájára jellemző cselekvés. Az egyik ilyen ösztönös eredetű minták legfontosabb szerve a kéz cselekvésben való megjelenése, tehát a megkapaszkodás, ha egy újszülött tenyerét megérintjük, azt ujjaival átfogja. Amikor ki akarjuk húzni az ujjunkat a gyermek, megszorítja azt, mintha 'nem akarná' elengedni. Ez a szorítás erős és egy egyszerű reflexcselekvés, ami a születéstől kezdve ötödik hónapig tart. Neves pszichológusok, mint Watson is, megállapították, hogy bár kialszik a válaszüdő, de az élet során vissza-visszatér, például veszélyhelyzet miatt a fogó reflex erejével kapaszkodunk. Tehát, minden ösztöncselekvésnek van élettani jelentése. Szintén Herman Imre volt az, aki összefűzte az embergyerek tenyérreflexét a csimpánzéval. A csimpánz édesanyja akkor teszi csak le kicsinyét, ha az meg tanult járni. A gyermek is éppúgy édesanyja karjaiban tölti első életévét, míg nem tanul meg járni (Méreai, 1981).

A kötődélméletével három neves pszichológus is foglalkozott, Sigmon Freud szerint megfogalmazása miszerint a csecsemők azokhoz kötődnek, akikben megbízhatnak, hogy segíteni fogják őket, valamint John Bowlby némileg hasonló gondolata, miszerint a csecsemők azokhoz kötődnek, akik a világ felderítéséhez biztonságos háttérrel biztosítanak számukra. Freud véleménye „a szeretet eredete a kielégített táplálkozási szükséglethez való ragaszkodásban keresendő” (1940/1964:188). Az édesanya vagy a gondozó az első személy, akihez a csecsemő kötődni fog, mivel valószínűleg ő táplálja. Freud véleménye szerint az anyához való kötődés a fejlődés későbbi szakaszaiban is meghatározó a gyerek személyiségének alakulásában. Az édesanyák többségének a véleménye megegyezik Freud

elméletével, ellentétben kutatások nem bizonyították, hogy a kötődést az éhség reakciója hozza létre. Erik Erikson volt Freud egyik tanítványa, aki ígéretesebb magyarázatot adott. Ő az életszakaszokat 8 stádiumra osztja. Az első stádium a születéstől nagyjából az első születésnapig tart, a csecsemőknek a bizalom problémájával kell megküzdeni, ez esetben vagy meg tanulnak bízni nevelőjükben, vagy bizalmatlanná válnak. Elmélete alapján a gyerekek azokhoz az emberekhez kötődnek, akik megbízhatóan gondoskodnak szükségleteik kielégítéséről. Ha a csecsemő megbízik gondozójában, már nem nyugtalankodik a rövid elválások miatt, megérti, hogy gondozója hamarosan vissza fog térni. A második szakasz körülbelül három éves korig tart. Az időszakban a gyerekek az önálló cselekvés akadályával néznek szembe, vagy meg tanulják irányítani az akaratukat és kontrollálni saját magukat, vagy kétségeik lesznek, hogy képesek-e önállóan cselekedni, s szégyenlőssé válnak. John Bowlby a második világháború közepette vizsgálta a családjuktól elszakított intézetben nevelt angol gyerekeket. Amikor a gyerekek először válnak el anyájuktól, félelmet mutatnak, sírnak, dührohamot produkálnak. Ha az elválasztottság fennmarad, és nem alakul ki új, stabil kapcsolat, ezek a gyerekek közömbössé válnak más emberekkel szemben. Bowlby a közömbösség ilyen állapotát leválásnak nevezte (Cole, 1997).

Bowlby megfogalmazása szerint, az anyai közelség biztonságot nyújtó szerepet jelentős inger a csecsemő nyugalmi állapotba kerüléséhez. Bowlby az édesanyát biztonságos bázisként dezinficiálta, az édesanya veszélyes vagy ismeretlen helyzetben jelen van és rendelkezésre áll. A járnivaló csecsemő az édesanyához menekül, olyan helyzetből, ami megrémítette. Az anyához való közelség váltja ki a biztonság élményét. Harlow pszichológus vizsgálta az anyuktól elkülönített majomcsecsemőket, egy furcsa tárgy megijesztette, a majomcsecsemők a ketrecükben egy élettelen szőrányához menekültek. Azok a majomcsecsemők, melyeknek ketrecükben szőránya volt, egyre bátrabban kezdték felfedezni az új, ismeretlen ingert, vissza-visszatértek a szőrányához megnyugvásért. Akik ketrecébe nem helyeztek szőrányát, rémültté, zavarodottá váltak, megdermedtek és nem akartak tudomást venni a külvilágról. Ez a kísérlet vélte felfedezni, hogy a kötődési rendszer és felfedező, azaz explorációs rendszer egymással szorosan összefügg (Hámori, 2015). A kötődő nevelésnek számos előnye van, a gyerekek kevesebbet sírnak, jobban bíznak szüleikben és magukban, jobban fejlődnek testileg, érzelmileg, értelmiségien, függetlenebbek, felfedezőbbek, őszintén érdeklődnek mások iránt, képesek intimitásra, emberekhez kötődnek, meg tanulnak adni és kapni, könnyebben fegyelmezhetőek, nyelvfejlődésük gyorsabb. A bántalmazott gyerekek ábrázolása szüleikről és magukról nagyobb valószínűséggel negatívak, mint általában a gyerekéké. Elhanyagolt gyermekek esetében magasabb a negatív önábrázolás mértéke. Ez

összefügg a pozitív szülői figyelem hiányával, mely az elhanyagolt gyerekekre jellemző (Kiss, 2015).

Salter Ainsworth kanadai fejlődéslélektannal foglalkozó pszichológus volt, aki a korai érzelmi kötődésről szóló viselkedéselemzést készítette tanítványaival, Három fő viselkedésmintázatot különített el. A *biztonságosan kötődő* gyermekek az anyjuk jelenlétében aktívan felfedez, és sokat kommunikál az anyjával. Idegen belépésekor először tartózkodik, de elfogadják az ismeretlen közeledését. Tiltakoznak az anya távozása ellen, az anya visszaérkezésekor folytatják kommunikációjukat. Ha el is voltak keseredve, könnyen meg lehetett őket nyugtatni. A *szorongó-elkerülő* gyermekeknek a felfedező aktivitásuk szeparációs helyzetben csökken. Alig vagy egyáltalán nem kommunikáltak az édesanyjával, az idegennel sem. Az édesanya távozásakor ugyan nem mutatták a szorongás jeleit, ám visszatérésekor kerülték vele a szemkontaktust, akárcsak az idegennel. A *szorongó-ambivalens* gyerekek kevesebbet exploráltak édesanyjuk jelenlétében, anyjuk közelségét keresték. Idegen belépésekor anyukhoz húzódtak. Édesanyjuk távozásakor distressz tüneteit mutatták, tiltakoztak és zaklatottak voltak. Visszatéréskor konkrétan rácsimpaszkodtak édesanyjukra, ugyanakkor haragosan eltolták maguktól. Nehezen nyugodtak meg (Hámori, 2015).

1.5. Az apa-gyermek kapcsolat érzelmi hatása

A gyermek fejlődésének meghatározott szerepe kétség kívül az édesanya jelenléte. Az egyik leginkább igazolható indok az anyák szerepének hangsúlyozására hogy az anyák sokkal több időt töltenek a gyermekükkel, mint bármely más családtag. A világ sok országában az édesanyák maradnak otthon gyermekükkel. Kisebbségi számban maradnak a gyermekkel az édesapák. Az édesapa kevesebb felelősséget, vagy egyáltalán nem vállal felelősséget a gyermeknevelésben. Egyesült Államokbeli kutatók figyelték meg, a gyermeküket etető édesapákat, megfigyelések alapja azt találták, hogy ugyanolyan érzékenyen reagálnak a gyerek evési ritmusára, mint az anyák. Valamint, azokhoz az apákhoz, akik érzékeny gondozóknak bizonyultak, ugyanolyan biztonságosan kötődtek a gyerekek, mint az anyákhoz.

Az apák kevesebb időt töltenek a gyerekek gondozásával, viszont sokkal többet játszanak a gyerekekkel az interakciók során, mint az édesanyák. A fejlődéskutatók azt tapasztalták, hogy annál erősebb ez a kötődés, minél több időt tölt egy apa a gyerekével, és minél játékosabb, illetve gyengédebb vele. Kutatások során rámutattak arra is, hogy az apa-gyermek kapcsolat függ a nemtől, fizikai vonzóságtól, temperamentumától. A kisfiúk biztonságosabban kötődnek az édesapájukhoz, ha extrovertált és kedves. Bizonyítékok mutatnak rá, hogy a házastársi kapcsolat is befolyásoló tényező az apa-gyermek kapcsolatban.

Ha egy támogató házasságban az apák biztonságos kapcsolatot alakítanak ki, illetve a férfi szerepet erősítik, nagyobb valószínűséggel alakítanak ki biztonságos, meghitt kapcsolatot gyermekükkel (Cole, 2006).

Az apának példamutató, szabályozó és irányító funkciója van. Az édesapa közvetíti normákat, gyermekét tereli a helyes értékrend felé. Érzelmi hatóerőjű tekintélyfunkciója van. Ha az édesapa eltérő értékeket közvetít gyerekeinek, akkor a gyerekben társadalomellenes értékrendszert hoz létre. A közsocializáció és a kollektív társas értékek akkor szenvednek zavart, ha az édesanya dominál a családban, háttérbe szorítja az apai tekintélyt (Bagdy, 1995).

1.6. Testvérkapcsolat hatása az érzelmi fejlődésre

A testvérek kapcsolata alapvetően vérségi alapú. Nagy szerepet játszik a közös neveltetés. A család egy mentális, szellemi közösség, ahol a testvérek kapcsolata akkor működik jól, ha a testvérek között kialakul a kölcsönös bizalom, védelem, kialakul a testvéri szeretet. Gyakran jelenik meg testvérféltékenység, ennek formája a harag, szorongás, támadás. Tehát a család nem csak pozitív érzelmek melegágya, hanem olykor pusztító szenvedélyek, gyűlölködés, gyilkos indulatok központja (Novák, 2009). A testvér születése kétértelmű érzéseket vált ki a gyerekekből, különösen az elsőszülöttektől. A kistestvér érkezésével gyökeresen megváltozik az életük, mivel a szülők s azok környezete is a kistestvérré figyel, frusztrációt okozva ezzel a nagytestvérek. Akadhat tehát olyan szituáció amikor is a nagyobb testvér, kimondja, amit gondol, például vigyék vissza a kórházba a testvért, vagy dobják ki az ajtón. A szülő rosszul teszi, ha prédikációba kezd arról, hogy a kistestvért bizony szeretni kell. A parancsolt szeretet csak növeli az agressziót. Akkor tereljük helyes mederbe a gondolatait, ha például azt mondjuk neki, 'gyermekem, téged sem vittünk vissza a kórházba, te is és a testvéred is a gyermekünk vagytok. Be kell látni, hogy nem a kicsi szorul fokozott gyengédségre, hanem a nagyobb (Vekerdy, 2011).

A testvérek együttélése a legtöbb esetben békés és szeretetteljes. Vannak testvérek, akik sokat veszekednek, hagyni kell, hogy maguktól kialakítsák, kinek mit szabad, azzal, ha közbe avatkozunk és meg akarjuk oldani helyettük a konfliktust, sokszor csak késleltetjük a megoldást. Az idősebb testvérekre jellemző az irigység. Ahogy nőnek úgy alakul közöttük a megoldóképesség. A veszekedés az intimitás egy része. Amiben a szülő a segítségre lehet az, hogy megmutassák, a veszekedés nem válság, tehát ki lehet utána békülni. A szülőnek példát kell mutatnia a konfliktushelyzet megoldásában. A testvérféltékenység elkerülését abban lehet még segíteni, hogy a gyermekekkel külön-külön minőségi időt töltenek (Hedvig, 2019).

A testvérféltékenység jellege különböző lehet. Általános példa, hogy az idősebb testvér féltékeny a kisebbre, és különféle, cselekvésekkel tudja leplezni, néha igen veszélyes és sértő cselekedeteit. Sok családban előfordul, hogy a kistestvér a család középpontja, őt dédégetik, kiviteleznek vele. Azért gyakoribb a nagyobb testvér féltékenysége a kicsire, a gyerekek sokféle módon reagálhatnak a kistestvér érkezésére kortól függetlenül. Érdekes bele látni egy hároméves gyerek fejébe, a hároméves korszak nemcsak a dackorszak megjelenésével jár, a legtöbb gyerek ilyenkor kerül be a közösségbe. Az idősebb gyerekek végig kell néznie, hogy a kicsi került a középpontba - anya egész nap a kicsivel van, ő pedig az óvodában. A nagyobb testvér ilyenkor sokszor azt kívánja, ha nem lenne a kisebb. A testvérféltékenység jellege különböző lehet. Általános példa, hogy az idősebb testvér féltékeny a kisebbre, és különféle, cselekvésekkel tudja leplezni, néha igen veszélyes és agresszív cselekedeteit. Sok családban előfordul, hogy a kistestvér a család középpontja, őt dédégetik, kiviteleznek vele. Azért gyakoribb a nagyobb testvér féltékenysége a kicsire a gyerekek sokféle módon reagálhatnak a kistestvér érkezésére kortól függetlenül. Érdekes bele látni egy hároméves gyerek fejébe, a hároméves korszak nemcsak a dackorszak megjelenésével jár, a legtöbb gyerek ilyenkor kerül be a közösségbe. Az idősebb gyerekek végig kell néznie, hogy a kicsi került a középpontba - anya egész nap a kicsivel van, ő pedig az óvodában. A nagyobb testvér ilyenkor sokszor azt kívánja, ha nem lenne a kisebb (Révai, 2007).

Az egyetlen gyermek helyzete sajtószerű lehet, mivel ki van szolgáltatva környezetének nevelő támadásainak. Az egyetlen gyermek mindig a szülők érdeklődési középpontjában áll, így önállóan lesz, arra vár, hogy valaki utat mutasson neki, elkényeztetik és megszokja, hogy nincs előtte akadály. A szülők sokszor túlzottan óvatosak, ezért a gyermek fokozott nyomást érez. Általánosan ezeknek a gyerekeknek az önálló tevékenység nehézséget okoz. Ha a szülők tudják, hogy milyen jelentőségeket hordoz magában ez a helyzet, kilehet küszöbölni, és megoldást találni, ám még ekkor is sokszor nehéz marad az eset (Adler, 1934).

1.7. A társas kapcsolatok hatása a gyermek érzelmi fejlődésében

A szülői szeretet egy összetett jelenség. Fontos részét képezi a gyermekekért való felelősségérzet, mely a gyermek születésétől a legmarkánsabb összetevő, de nem múlik el a felnőtté válás során sem. A szülő normál esetben aggódik a gyermek egészséges fejlődéséért, óvja, félti, igyekszik életét úgy irányítani, hogy boldog, sikeres, elégedett ember váljon belőle. A gyermekszülő iránti szeretete is egy összetett dolog, a hála, bizalom, tisztelet található meg benne. A szülő-gyermek kapcsolat alapja a bizalom (Novák, 2009).

A legtöbb családban a különböző személyekhez fűződő kötődések közt lényeges különbségek vannak. A nagyszülők, különösképpen a velük egy háztartásban élő családok esetében szintén fontos kötődési személyek, hatással vannak unokáik szociális és érzelmi viselkedésének alakulására. Ugyanis az unokákkal folytatott együttes játékok, a beszélgetések, a mesék mind elősegítik a gyerekek érzelmi készségeinek fejlődését (Somlai, 2013).

Egy bizonyos idő után a szülői szerep átalakul, az aktív kereső tevékenység befejeződik, és a nagyszülői időszak következik be. A hirtelen változás az unoka születése mindenkire nagy hatást gyakorol. Új feladatok és kihívások következnek. Aki nagyszülővé válik lelkileg és fizikailag feltöltődik. Egy nagyszülőre szüksége van a családnak, szükség van a tapasztalataira, a család értékeinek átadására, a generációk folyamatosságának biztosítására. A nagyszülői szerep újjáépíti a személyiséget. A nagyszülők is tudnak érzelmi ráhatást gyakorolni a gyermekekre, vannak olyan szituációk, amikor a nagyszülők akarnak irányítani, átveszik a szülői szerepet, emiatt nyomást gyakorolnak a gyermekekre. A gyerekeknek nem szabadna azt érezniük, hogy amit a szülei tesznek, az nem mellettük, hanem ellenük van. A gyerekeket ugyanis könnyű befolyásolni. Érzelmi ráhatás a nagyszülő részéről az is, amikor túl engedékenyek a gyermekkel szemben, elkényeztetik, így a gyerek kiszolgáltatott lesz, folyamatosan arra összpontosít, hogy a nagymamája vagy nagypapája megteszi amit kíván, vagy helyette végzik el a feladatokat, esetleg ez a viszony zsarolásba is folytatódhat a gyermek részéről. Amikor a gyermek a nagyszülőknél van, akár hétvégén vagy nyaralás céljából, a nagyszülő szabályai vannak érvényben, amik jelentős mértékben eltérhet az otthoni viselkedés mintáktól. A gyermeknek meg kell tanulni alkalmazkodni ehhez. Bár a fegyelmezés és nevelés a szülők dolga, a nagyszülőknél is meg kell tanulniuk egy bizonyos határt húzni a gyermek egészséges érzelmi fejlődése érdekében (Csertáné, 2013).

1.8. Szeretetnyelv

Gyermekünk érzelmeit akkor tölthetjük meg, ha az ő szeretetnyelvén beszélünk vele, ha érzi, hogy szeretjük, sokkal könnyebben tudjuk nevelni és fegyelmezni. Minden gyermek rendelkezik úgynevezett érzelmi tankkal, ezt a tankot a szülőknek kell feltölteni. Chapman ezt az érzelmi tankot egy üzemanyaggal megtöltött autóval ábrázolta, azt is kifejezte, hogy feltétel nélküli szeretettel kell megtölteni ezt a tankot, függetlenül attól, hogy mit cselekszik. A mai társadalomban egyre nehezebb érzelmileg egészséges gyermeket nevelni, rengetek tényező befolyásolja a gyermekek érzelmi állapotát, a silányuló oktatási rendszer, a romboló baráti kapcsolatok, a szülőnek az a feladata, hogy megtanulja a gyermeke szeretetnyelvét. Chapman rávilágít arra a tényre, hogy a feltétel nélküli szeretet nem egyenlő az engedékenységgel, ez a

szereket nem kényeztetni el a gyermekeket. Ha egy szülő feltétel nélkül szereti gyermekét, a gyermekek jól fogják érezni magukat a bőrükben, képesek lesznek leküzdeni szorongásukat, és meg tanulnak uralkodni magukon. Az olyan gyerekek, akiknek szülei feltételhez kötik szeretetüket, maguk is ezt sajátítják el, mire elérik a kamaszkort, meg tanulják manipulálni és az orruknál fogva vezetni szüleiket. Nagyon kevés gyermek érzi azt, hogy szülei feltétel nélkül szeretik. Sokan úgy gondolják felesleges a szeretetet kinyilvánítani, a gyerekek maguktól értődendően tudják, hogy szülei szeretik őt, ez azonban tévedés. Chapman azt hangsúlyozza, ne szóval szeressünk, hanem cselekedettel (Chapman, 2003).

Az első szeretetnyelv a *testi érintés*. A testi érintés nem korlátozódik csak puszira vagy csak ölelésre, hanem mindenfajta érintést magába foglal. Vannak szülők, akik folyamatosan fejezik ki gyermekük irántiszeretét testi érintéseken keresztül, míg vannak, akik felsem ismerik hiányosságait ezen a téren, esetleg kerülnek a fizikai kontaktust. A testi érintésnek hatalma van. A simogatás a szeretet egyik legerőteljesebb kifejezőeszköze, a kisgyermek számára fontos a testi érintés, különösen első életévükben. Szerencsére az anyák ösztönösen teszik ezt. A gyerek érzelmi fejlődése szempontjából fontos, hogy naponta megöleljük, megpuszsiljuk. Tévhit, az, hogy a kisfiúkat kevésbé kell babusgatni, éppen ellenkezőleg, ha elég ölelést kap, annál egészségesebben fejlődik önértékelése és nemi identitása. Az óvodáskorú gyermek életkorában a testi érintés elsődleges forrása a játék, a növekvő gyermek is örömmel fogadja, ha haját megsimogatjuk, megérintjük a karját. Fontos az érintés akkor is, ha a gyermek beteg, fáradt, ha szomorú dolog történik vele. A gyermekek nem egyformák, sok gyermek számára a testi érintés többet ér, mint az ajándékozás vagy a minőségi idő (Chapman, 2003).

Elismerő szavak a szeretetnyelv kifejezése. A szavaknak hatalmuk van. Chapman az elismerő szavakat egy langyos tavaszi esővel hasonlította össze, a gyermek lelkét öntözik, biztonságérzetét és önértékelését táplálják. Hatásuk maradandó. Sok gyermeket az elismerő szavak győznek meg szülei szeretetéről. Egy beszélni nem tudó kisgyermek is észleli az érzelmi üzeneteket, anélkül, hogy értené a szavak jelentését, a hangnem, a mimika, az érintések gyengédsége árulkodik az őt körülvevő szeretetről. A szeretetnek és dicséretnek különböző jelentésük van, a szeretet, azt jelenti, hogy elfogadom és becsben tartom a gyermek egész lényét, személyiségének tulajdonságait és jellemvonásait. A dicsérettel azért illetjük, amit tesz, teljesítményért vagy magatartásért, olyanért, melyben saját tudatos döntésének is szerepe van. A bátorító szavak akkor hatásosak, ha valamely konkrét erőfeszítésre irányulnak. Minden gyerekeknek szüksége van útmutatásra, ha a szülő nem vállalja a legfőbb útmutató szerepét, megteszi más, iskola, tévé, kortársak (Chapman, 2003).

Harmadik szeretetnyelv a *minőségi idő*. A minőségi idő lényege az együttlét. A szülőnek nem kell különleges alkalmat találni arra, hogy minőségi időt szánjon gyermekére, bárhol és bármikor nyílik rá lehetőség. Az egyre rohanóbb világban, ahol számos külső hatás éri a gyermeket, szükséges a belső megerősítés, amit az együttöltött idő és a rájuk fordított figyelem jelent. Ha több gyermek van a családban, egyenként mindegyikre kell időt fordítani. A minőségi idő nem csak azt jelenti, hogy gyermekkel részt vegyünk valamilyen tevékenységben, hanem minél jobban megismerjük a gyermeket. A közös minőségi idő jó alkalmat kínál a bensőséges beszélgetésekhez. A gyerekek soha nem nővik ki, a bizalmas beszélgetések iránti igényüket. A gyerekek szeretnek mesét hallgatni. A lefekvés idejének nagyszerű alkalma lehet a meseolvasás, érdemes ezt kialakítani. A minőségi idő közé soroljuk, a közös programokat. A minőségi idő nem merül ki abban, hogy naptárunkba bejegyzünk egy időpontot, magunkat is felkel rá készíteni (Chapman, 2003).

Az *ajándékozás* is a szeretetnyelvek közé sorolandó. Egy ajándék a szülő szeretetének egyik kifejező eszköze, melyek nemcsak abban a pillanatban értékesek mikor átnyújtjuk őket, hanem évekkel később is. Ezt a szeretetnyelvet azonban kikkel egészíteni a többi szeretet nyelvel, testi érintéssel, minőségi idővel, szolgálatkészségünkkel. Ha nem kapja meg a gyermek ezeket a szeretetteket, akkor úgy gondolja, hogy az ajándék az elvárásnak megfelelő viselkedés feltételeként kapta. Meg kell tanulni, hogy az igazi ajándékot nem az értéke vagy mérete teszi, hanem a szeretet, amit kifejez. Azonban a szeretetnyelvek alkalmazása helyett nem szabad ajándékkal elhalmozni a gyermeket. A gyerek egy idő után felismeri, hogy az ilyen ajándékozás a valódi szeretet pótszerei, s anyagiassá válhatnak, manipulálhatja szüleit, ez különösképpen külön élő szülőkre jellemző. Az ajándékozás helytelen felfogása súlyos torzulásokat okozhat (Chapman, 2003).

Az ötödik szeretetnyelv, a *szívességek, a szolgálatkészség* cselekedetei. A szülőknél tisztában kell lenniük azzal, hogy a szülői hivatás szolgálat. A szolgálat akkor kezdődik, mikor kiderül a gyermekváras. Az igazi szolgálat azt vezéri, hogy mi válik a gyermek javára. Gyermekünk érzelmeit úgy kell megtölteni szívességekkel, hogy közben azt tartjuk szem előtt, ami neki a legjobb, ehhez a többi szeretetnyelv megnyilvánulásaira is szükség van. A szülők szolgálatkészsége meg tanítja a gyermeket a felelősségvállalásra, s minta értékű lehet. A szolgálatkészséget mindig a gyermek életkorához kell igazítani, például egy másfél éves gyermek rá szorulhat az etetésre, míg az öt éves gyermek szolgálatkészség jele, az ágyának bevetése. Miközben a szülő szolgálja gyermekét, meg kell tanítani őket saját magukat és másokat szolgálni. Ez a szolgálat nem rabszolgaság. Ha a gyermek elsődleges szeretetnyelve a

szolgálatkészség, akkor sem kell minden szavára ugrani. Felkell ismerni azokat a kéréseket, aminek a szeretetnyelv áll a központjában (Chapman, 2003).

1.9. Fejlődési krízis az óvodás gyermek érzelmi fejlődésében

Érzelmi nehézségek közé sorolandó a szeparációs szorongás, a dac és agresszió, ezek a viselkedések a kisgyermekkor velejáró folyamatai, bizonyos fejlődési stádiumaira jellemzőek és időben behatárolhatóak, kivételes esetekben szükséges a terápiai beavatkozás. A normál fejlődés határait súrolja a kisgyermekkor depresszió, depriváció, kötődési zavar és a túlzott szeparációs szorongás (A koragyermekkor fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások, Biztos Kezdet kötet II. 2009).

Bowlby neves pszichológus úgy vélte, a szorongás a gyermekkor bánat és gyász folyamatával is összekapcsolható. Az anyuktól elszakított gyermek három érzelmi helyzetet megy keresztül. Ha veszélyhelyzetet észlel a gyermek és az anya elérhető, akkor a kötődési rendszer aktiválódik, ez a normál folyamat. Célja, hogy fokozza a közelséget az édesanyához. Ha ugyanezen szituációban az édesanya átmenetileg nem elérhető, akkor szeparációs szorongás és harag kíséri. Ha az édesanya még ekkor sem elérhető, akkor a gyermek a kétségbeesés szakaszba kerül, Bowlby szerint ez a bánat és gyász folyamata. A harmadik stádiumban a gyermek a kapcsolat megszűnését éli át, miközben tagadja a veszteség tényét. Ez a kritikus szakasz. Ez a szakasz akadályozza a későbbi érzelmi kapcsolatok létrehozására való képességet és a személyiség zavaraihoz vezet (Hámori, 2015).

A kötődő nevelésnek számos előnye van, a gyerekek kevesebbet sírnak, jobban bíznak szüleikben és magukban, jobban fejlődnek testileg, érzelmileg, intellektuálisan, függetlenebbek, felfedezőbbek, őszintén érdeklődnek mások iránt, képesek intimitásra, emberekhez kötődnek, meg tanulnak adni és kapni, könnyebben fegyelmezhetőek, nyelvfejlődésük gyorsabb. A bántalmazott gyerekek ábrázolása szüleikről és magukról nagyobb valószínűséggel negatívak, mint általában a gyerekéké. Elhanyagolt gyermekek esetében magasabb a negatív önábrázolás mértéke. Ez összefügg a pozitív szülői figyelem hiányával, mely az elhanyagolt gyerekekre jellemző (Kiss, 2015).

Anyagi háttér. Egy új családtag érkezése a legnagyobb családi örömök közé sorolandó, s az első gyermek érkezését különös izgalommal várják. A várakozás ideje alatt megnőnek az anyagi kiadások, a táplálék, a gyermek szükségleteinek kielégítésére szolgáló termékek, az egészségmegőrzés érdekében. Az édesanya kereső tevékenysége megszűnik, ezt legtöbbször az édesapa próbálja kompenzálni. Az édesanya bizonyos ideig mindenképp otthon marad

gyermekével. A gyermek születésével mind a két szülő frusztrált lesz, jól látható módon átrendeződik a családon belül az érzelmi viszonyrendszer (Novák, 2009).

Gyermekelhanyagolás. A gyermek elhanyagolása kétféle lehet, fizikai és érzelmi elhanyagolás. Fizikai elhanyagolás, amikor nem figyelnek a gyermek szükségleteire, a higiénéjére, nem biztosítják számára a felügyeletet, nem adják meg az alapvető szükségleteket, esetleg éheztetik a gyermeket. A fizikai bántalmazásnak vannak jelei, árulkodó jel lehet, ha túl gyakran történik a gyermekkel baleset, sérülés, mérgezés, ismeretlen eredetű eszméletvesztés. *Fizikai elhanyagolás* közé sorolandó a védőoltás beadásának elmulasztása. A mentálisan sérülékeny szülők mellett nevelkedő kisgyerekeknek gyakran a fizikai állapotán kívül, aggasztó a pszichés fejlődése is, ami eltérhet a kortársaitól.

Érzelmi elhanyagolásról beszélünk, amikor nem biztosítják a gyermek számára a szeretetteljes légkört. Ez napjainkban rengeteg gyermeket érint. Az érzelmi biztonság, az állandóság, a szeretetkapcsolat hiánya, a gyermek érzelmi kötődésének mellőzése, elutasítása nagy sérüléseket okoz a gyermek egészséges személyiségfejlődésében. A mentálisan sérült szülővel élő gyermek veszélyeztetett a más családtaggal szemben. Előfordulhat, hogy a szülőnek fogalma sincs, hogy hogyan él gyermeke (mi történik vele az óvodában), és nem is veszi észre, hogy ha probléma van vele (Lassú, 2011)

Az anya-gyermek kapcsolat érzelmi viszonyulásaiktól és a meghatározó körülményektől függ. Fontos, hogy az anya milyen viszonyban van gyermekével, és hogy a gyermek milyen módon kötődik anyjához. Kapcsolatuknak egészségesnek, kiegyensúlyozottnak kell lennie, még a legbonyolultabb esetekben is. Az érzelmi életében az ép anya a legnehezebb körülmények ellenére is képes gyermeke értelmi fejlődését biztosítani. Az anya-gyermek rossz kapcsolatában, az anya érzelmi kiegyensúlyozatlanságának, idegrendszeri vagy erkölcsi megroppanásának esetén azonban az egyébként kedvező külső körülmények között is leromlik a gyerek. Gyermekvédelmi gyakorlatban mutatkozik meg, hogy a gyerek-szülő viszony korántsem idillikus mindenkor. Az anya-gyermek kapcsolat átélése a csecsemő legelső élménysora, ami meghatározó az egész fejlődésére. A negatív kötődés súlyosan károsító hatása kitérhet a serdülőkorra, de a felnőttkorra is. A legnagyobb ártalom a gyerek számára, ha nem szereti őt az édesanyja. Ennek hátterében frusztráció áll, például, ha az édesanya nem tervezte a gyermeket vagy nem szereti gyermeke édesapját, frusztráció, ha súlyosan hátrányos helyzetbe kerül a gyermek miatt (házasságbomlás). Olyan példa is akad, hogy a gyermek nem felel meg az anya reményeinek (másnemű gyermeket szeretett volna). A frusztrálódott állapotban levő anya gyermeknevelése ártalmasnak bizonyul a gyermek érzelmi világára. A gyermeküket nem szerető anyák többnyire kíméletlenek, kegyetlenek, durvák,

közönyösek. A gyermeke nevelését érzelmeiben elutasító anyára a gyermeket rábízni nem szabad (Gáti, 1987).

A kutatók sokasága az abúzus okait a gyermeket nevelő személyiségében, általában az édesanyjában keresik. Vizsgálataik szerint a gyermeket bántalmazó személyek általában agresszívak, uralkodni vágyók, érzelmi szinten éretlenek. Érdekes észrevételük azonban az, hogy szinte valamennyi, az abúzust elkövető személy maga is átélte ugyanezeket a tapasztalatokat gyermekkorában. Óvodáskorban a bántalmazott gyerekek nehezen találják meg a hangot más gyermekekkel, és a többiek gyakran kevésbé szeretik őket, mint más társaikat. (Cole, 2006).

Az olyan gyermekektől, akik úgy érzik, hogy környezetük elnyomja őket, nem várhatunk mást, mint nevelőjük befolyásolásának nem hajlandóak engedni, szófogatlanok. Több eset van, melyben a külső nyomás nagy, minden ellenállást elsöpör a gyerek látszólag minden tanácsot köve. Ez olyan módon nyilvánul meg, hogy a gyermeket alkalmatlanná teszi az életre, mert olyan embert eredményez, aki csak arra vár, hogy megparancsolják neki a szükséges lépéseket és cselekedeteket. Ezekből a gyerekekből válnak idővel azok az emberek, akik mindenkinek engedelmeskednek, és parancsára akár büntetett is elkövethetnek (Adler, 1934).

A családi erőszak, mint fajtái, mind hatásai is sokfélék lehetnek. A bántalmazások nyomain közvetlenül fizikai sérülések keletkezhetnek, később lelki, depressziós tünetek és más értelmi zavarok, krónikus betegségek, függőségek, így kábítószerézés, alkoholizmus, esetleg öngyilkossági hajlam alakulhat ki (Zsolnai, 2013).

Egy kutatás szerint, melyet Smith S. végzett a gyermeküket bántalmazó szülők jellemvonásairól, a következő eredményeket kapta:

- a 21 és 23 év közötti szülőknél fordul elő leggyakrabban a bántalmazás gyermekük iránt.
- rossz környezeti és anyagi helyzetben élők a bántalmazók, illetve saját gyermekkorukban is bántalmazó hatásokkal szembesültek.
- néhány szülőnél elmebetegségéhez társultak kegyetlenségű tettek.
- többnyire az anyánál, de az apánál is valamilyen személyiségzavar áll fenn, pl. az apák alkoholisták.
- a szülők büntetett előéletűek (Bagdy, 2020).

Elvált szülők. A családi élet felbomlásáért gyakran a megváltozott szexuális erkölcsöket, a női munka-vállalást vagy a gazdasági helyzetet szokták okolni. A házasság válsága a nyolcvanas évektől erősebbé vált. A házasságkötés az egész világban egyre későbbi életkorra tolódik, vagy akár el is marad. A kilencvenes évekbeli vizsgálatok azt mutatják, hogy a

gyermek 25-30%-a az élettársi kapcsolatban élő párok vagy egyedülálló anyák gyermeke. Az egyszülős családok száma a közelmúltban gyarapodott egyrészt a miatt gyakoribb a válás, különélés, mert a megkötött házasság felbomlik, vagy azért, mert az össze sem házasodott pár külön költözik. Valamint egyre több nő stabil párkapcsolat nélkül szül gyermeket (Farkas, 2006).

A házassági konfliktusok gyakori tényezők és a házasság bármely szakaszában kialakulhat. A kialakult közönyt külső események határozhatják meg, mint például a rendelkezésre álló anyagi jövedelem váratlan megnövekedése vagy csökkenése. A házaspár életkörülményeinek változása meg bonyolíthatja azon hatalmi rendszert, amelyet az egyik fél dominanciája jellemez. Kialakulhat konfliktus egy gyermek születésével is, a megszületett gyermek miatt átrendeződik a házaspár időmérlege: kevesebb idő és energia jut a partnerre. Az eddig két emberből álló családnak, a férj és feleségnek a gyermek érkezésével új szerepeket, normákat kell megtanulnia, ez sokszor nehéz feladatnak tűnik és kudarcot vall a házaspár (Czibere, 2006). A csonka család nem tud a gyerekeknek megfelelő férfi-női mintát közvetíteni, az apai erőt és korlátozást, az anyai védelmet és szeretetet soha nem tudják már biztosítani (Bagdy, 1995).

Testvér féltékenység. A testvérféltékenység jellege különböző lehet. Általános példa, hogy az idősebb testvér féltékeny a kisebbre, és különféle, cselekvésekkel tudja leplezni, néha igen veszélyes és támadó cselekedeteit. Sok családban előfordul, hogy a kistestvér a család középpontja, őt dőltetik, kiviteleznek vele. Azért gyakoribb a nagyobb testvér féltékenysége a kicsire a gyerekek sokféleképpen reagálhatnak a kistestvér érkezésére kortól függetlenül. Érdekes beleláttni egy hároméves gyerek fejébe, a hároméves korszak nemcsak a dackorszak megjelenésével jár, a legtöbb gyerek ilyenkor kerül be a közösségbe. Az idősebb gyerekek végig kell néznie, hogy a kicsi került a középpontba - anya egész nap a kicsivel van, ő pedig az óvodában. A nagyobb testvér ilyenkor sokszor azt kívánja, ha nem lenne a kisebb (Révai, 2007).

Kommunikációs zavarok. A szülő és gyermek között kommunikáció határozza meg kapcsolataink minőségét és fejlődését. Általa közvetítik a gondolataikat, érzéseiket, tudatos vagy tudattalan vágyaikat. A szülő és gyermek akkor is kommunikál, ha nem beszél. Számos családban előfordul, hogy hiányzik a megfelelő kommunikáció. Gyakori, hogy a problémák nem kerülnek felszínre, a családtagok nem beszélnek meg egymással gondjaikat, aminek hatására a feszültségek csak tovább halmozódnak, vagy a kimondott szavak nem mindig érthető közlések, nem mindig fejezik ki az egyéni szándékot, hiányzik a nyílt megfogalmazás (Bányász, 2008).

Érzelmi konfliktus. Az érzelmi stabilitás a gyermek egyik legfontosabb szükséglete, minden gyermek vágyik arra, hogy szeretetet kapjon és ezt a szükségletet elsősorban a családnak kell megadnia. A gyermek az édesanyjától és édesapától várja a szeretet kinyilvánítását. Ezeket a szülő magától érthetően szívesen teszi. Az érzelmi konfliktus sajátos dolog, nagyon nehéz eldönteni, hogy valóban van-e valamilyen érzelmi deficit a kapcsolatrendszerben, vagy csak úgy érezi a gyermek, hogy nem kap elegendő szeretetet. Minden gyermek másképp érzékeli a szeretetet, az egyik számára a felületes kedvesség is elegendő, míg a másik teljes figyelmet kíván. Minden gyermeket úgy kell szeretni, ahogy igényli (Novák, 2009).

1.10. Az óvodai légkör befolyása a gyermek érzelmvilágának alakulására

A gyermek másodlagos szocializációs közege az óvoda. Az elsődleges szocializáció helyszíneibe beleszületik a gyermek. A másodlagos szocializáció helyeit viszont már megválaszthatja, ez általában az intézményekben kerülés alkalmával történik. Ha valamiért nem érzi jól magát egy óvodában, lehetősége van másikkba menni, a későbbiekben eldöntheti, akar-e tovább tanulni, vagy milyen pályát választ magának. A fejlődés szempontjából a másodlagos szocializáció legfontosabb közvetítője az óvoda. Ez a szintér a családi viszonylatokhoz képest sokkal hűebben tükrözi a társadalom szerkezetét és szerepeit. A gyermek megtanulja, hogy egy tágabb közösségben hol van a helye, hogy egyéni tulajdonságai és képességei milyen lehetőségeket biztosítanak számára (Kollár, 2004).

Az óvoda köteles gyermekek többségének nehéz beszokni egy új közösségbe, mivel az otthoni légkörben gyakran előre megérik kívánságaikat, szükségleteiket, elnézik a nem megfelelő viselkedésüket, megoldják helyettük a problémát. Az óvodai környezet kívüli viszont elvárja a gyerekektől, hogy megtalálják a hangot olyan felnőttekkel, akik nem tudják, hogy ők mit szeretnek és mit nem, és sokszor nem kapnak elég figyelmet, mert az óvodában sok gyereket kell egyszerre ellátaniuk. Az óvodába lépéssel meg kell tanulniuk sikeresen kapcsolatot teremteni a többi gyerekkel. Az óvodában szerzett tapasztalatok segítik a gyerekeket, hogy megismerjék gyengeségeiket és erősségeiket azáltal, hogy magukat a többiekhez viszonyítják. A beszédfejlődés is a bölcsődés vagy óvodáskorban indul el nagyobb fejlődési huzamban, a gyermek szívesen meséli el a felnőtteknek mi történt vele a közösségben. Körülbelül három éves életkorukra képesek lesznek olyan kapcsolatokat teremteni, amelyek tartalmazzák a nagyobb gyerekek és a felnőttek társas kölcsönhatás minden alaptulajdonságát, mint, figyelem fenntartása, a szerepcserés társalgása és a kölcsönös válasz készsége. Az óvodában sokféle hasznos tapasztalathoz jutnak, ami segíti őket a szocializációban. A gyerekek közös élményei

az óvodában általában valamilyen közös foglalkozás köré épülnek, például barkácsolás, rajzolás, alkotás. A 3-4 éves gyermekek interakciója rendszerint tíz percnél rövidebbek, és többnyire váratlanul érnek véget, amikor az egyik játszótárs bejelentés nélkül elhagyja a teret, a gyerekeknek emiatt érdemes megtanulniuk, hogyan tudnak bekerülni egy másik társaságba, vagy pedig valóban szembe kell nézniük azzal, hogy egyedül játsszanak. A gyerekeknek meg kell tanulniuk megfelelő társává válni és elfogadni az elutasítást, ez az óvoda legnagyobb szociális előnye. Viszont negatív oldala az, hogy néhány az intézményben tanult viselkedés otthon szembe kerülhet a szülők által megfelelőnek tartott viselkedési formákkal. Vannak olyan gyerekek, akik az óvodai légkörben sajátítják el az agresszivitást és helytelen viselkedési normákat (Cole, 2006).

A bölcsődébe való belépéssel tovább gyarapodik a gyerekek társas világa. A gyermek találkozása az óvodapedagógussal, a közösen végzett tevékenységek hozzájárulnak a személyes kapcsolatok erősödéséhez. A szülőkön kívül fontossá válnak a gyerektársak, kortársak. A kortársakhoz való viszony, a rendszeresen visszatérő játékhelyzetek során formálódnak, hiszen az óvodás gyermek lételeme a játék. Ezek a folyamatok aztán az óvodáskorban tovább erősödnek. A kapcsolatok az óvodába járástól kezdve egyre meghatározóbbak lesznek. A barátok és a társak melletti különböző mértékű elköteleződések jellemzik az óvoda világát. Az óvodában ismerkednek meg az óvónővel, az óvónővel kialakult kapcsolatban, ebben az időszakban egyértelműen megfogalmazódnak a fontosabb szocializációs feladatok, az ismeretközvetítés, a tanácsadás, a tanítás, a segítségadás, a gondoskodás és a nevelés iránti igények. Az óvónők eltérően viszonyulhatnak a gyerekekhez. Ragaszkodásukat befolyásolja a gyerekek iránt keletkezett rokonszenv és ellenszenv. Az óvodába járó gyermek kötődik a nevelőjéhez, s már meg tudja fogalmazni, miért is kedveli nevelőjét. A pedagógus az egész csoport felé jelentős érzelmi hatást fejt ki, ugyanakkor az egyes gyerekekhez szintén erősebb érzelmi kapcsolatot alakíthat ki (Zsubrits, 2014).

Az óvodába lépéssel a gyermek még jobban elszakad szüleitől. Az óvodába való lépés nagyon fontos eleme a személyiség fejlődésének. Szükséges, hogy a gyermek úgy érezze, hogy ő továbbra is a család kitüntetett pontja, akit most már nemcsak a közvetlen családi környezet szeret, de az óvodai légkörben is megkapja a szeretetet. A gyerekeknek az óvodában is meg kell tanulni, viselkedni, érzelmeit szabályozni (Novák, 2009).

Az óvodáskorú gyerekek általánosan a kortársaik felé fordulnak. Az óvodai társas kapcsolatok igencsak fontosak, mert a gyerekek ott megtanulhatják a konfliktuskezelést, egyenrangúságot. Kortárs gyerekek körében a gyakori szociális megnyilvánulások határozzák meg egy gyerek népszerűségét. Vegyes korú csoportokban az idősebb gyerekek gyakorolják

támogató és tanító funkciójukat. Ez a funkció a nehezen alkalmazkodó gyerekeknek segíthet a mintakövetésben és az azonosulásban. Az óvodáskorba való lépéssel a barátságok kialakulását megfigyelhetjük, ilyenkor a barátkozás még inkább egymás utánzásában nyilvánul meg, a kapcsolatok még ingatagok, ezeknek a gyermekbarátságoknak a lényege a bizalom, a gyerekek együtt nevetnek, szórakoznak, és megosztják kincseiket egymással. Az 3-6 éves gyerekek a barátságukat meg is fogalmazzák, és büszkén jelentik ki, hogy ki a barátjuk és ezek a barátok pozitívan fordulnak egymás felé. Általában a kislányok baráti kapcsolata a stabilabb, ők a konfliktus helyzeteket jobban kezelik, összevesznek majd kibékülnek-ez fontos tanulási helyzet. A kislányok inkább személyre, kapcsolatra figyelnek, a fiúknál jellemzőbb a tárgyra figyelés, illetve szemkontaktus és érintés a kislányoknál figyelhető meg (A génektől a társadalomig:a koragyermekkorai fejlődés színterei, Biztos Kezdet Kötet I. 2009).

1.11. A gyermek egészséges személyiségfejlődésének kritériumai

„A személyiség szó jelentése eléggé egységesült, annak ellenére, hogy a szóhasználat több különböző jelentésárnyalatot kialakított. A személyiség szó mai pszichológiai jelentése ugyancsak magába tömöríti a szó eredetéből következő jelentésárnyalatokat:

- a személyiség valami olyasmi, ami külsőleg, tevékenységünkben, aktivitásunkban is megnyilvánul.
- a külső tevékenységünkben is megnyilvánuló személyiségnek vannak állandó jellemzői, amelyek rendszer jelleget, sajátos stílust kölcsönöznek az aktivitásnak.
- a személyiség külső tevékenységben is megnyilvánul ugyan, de az egyén belső lényeghez tartozik, belülről szabályozza a külső aktiválást” (Horváth, 2004:14).

Egy családtámogatást, vagy éppen ellenkezőleg, kihívást jelenthet a gyermek számára. A szülőnek az a dolga, hogy támogassa, optimális környezetet biztosítson gyermekének, s a negatív érzelmi állapotot megszüntesse. A szülő-csecsemő kapcsolat befolyásolja az érzelmeik alakulását, kifejezését. Malatesta és Haviland (1982) voltak azok, akik összefüggést találtak az anya-gyermek érzelmi kommunikációjában, a vizsgálatban a 3 és 6 hónapos csecsemők utánózták édesanyjuk pozitív viselkedését, megállapították, hogy 2 éves korra már kimutathatók a negatív érzelmeik, amennyiben az anyára is jellemző a kifejezés. Rubin (2001) is tett egy vizsgálatot, óvodáskorú gyermekeket vizsgáltak meg szabadjáték közben. Megállapítható, hogy azok a gyermekek voltak leginkább visszahúzódnak, akiknek édesanyjuk túlzottan féltő gondoskodást mutattak szabadjáték közben (A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások, Biztos Kezdet kötet II. 2009).

Spitz és munkatársai kutatásai szerint azok a csecsemők, akik az első 5 hónapban anya nélkül nőttek fel, valamint pótanynjuk sem volt, súlyos károsodás jeleit mutatták ki ezeknél a gyerekeknél. Spitz szerint az anyahiány súlyos és helyrehozhatatlan sérüléseket idéz elő a gyermekben, tehát a személyes kapcsolatok az élet korai szakaszában is döntő jellegűek (Bagdy, 2020).

A legjelentősebb nevelő hatás a család hatása. A család a gyermek legkorábbi élményeinek forrása (születés), másrészt a legtartósabb, folyamatos érzelmi egység. Fontos funkciója, hogy a pozitív és negatív hatásokat közvetíti a gyerekhez. Így a családi prizmán megtörhet minden nemes társadalmi törekvés, eszme és nevelő tendencia. Ez a szűrő szerep a gyerek erkölcsi magatartásának kialakításában jelentős. A saját szemléleti és cselekvési módját adja át a gyereknek, úgymond kényszeríti a szerint érezni, gondolkodni, cselekedni. A gyermeki megnyilvánulások közé tehát két funkció tartozik, az első a család ráhatása, a másik maga a gyermeki személyiség. A jó család pozitív nyomást gyakorol, és fejlesztő tendenciát mutat és kiszűri a károsakat. A negatív családi minta ellenkezőképpen hat, negatív hatásokat erősíti fel, gyengítve a kedvezőek hatékonyságát. A családból fakadó intenzív ártalmak kiküszöbölése vagy enyhítése egy nehéz feladat (Gáti, 1987).

A családnak döntő szerepe van a gyermekük lelki egészségének tényezőjére. A családban a gyermekek a legsérülékenyebb tagok, mert a legnyitottabbak minden hatás befogadására, mind a negatív és pozitív tényezőkre. A lelki megbetegedések okát elsősorban nem a személyben, hanem a környezet sajátos viszonyában kell keresni (Bagdy, 1995).

II. Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata Kárpátalján és Magyarországon

Dolgozatom második fejezetében mutatom be az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálatát Kárpátalján és Magyarországon. A kutatás egy általános rálátást ad, hogy a Kárpátalján, illetve Magyarországon élő óvodáskorú gyermekek szülei milyen jelentőséget tanúsítanak a gyermek érzelmi nevelésének a családban. Kutatásom szükségszerű szempontrendszere, hogy milyen hasonlóságok és milyen különbözőségek vannak a családi nevelés stílusában, alkalmazott módszereiben és eszközeiben. Szakdolgozatom kutatási eredményeiből kiderül, egészségesen fejlődik-e az óvodáskorú gyermekek érzelmi szintje Kárpátalján és Magyarországon.

Öt hipotézist állítottam fel:

- A vizsgált területen élő szülők egészségesnek ítélik meg a gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre.
- A gyermek érzelmi fejlődését többek között az anya-gyermek kapcsolat határozza meg
- Kárpátalján és Magyarországon élő adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel töltött, közös tevékenységet
- Az adatközlő szülők egészséges apa-gyermek kapcsolatban élnek
- Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen

2.1. Kutatási módszerek

Kvantitatív kutatást végeztem, online kérdőívet alkalmaztam. Google Drive felületen keresztül dolgoztam ki a kérdéseket, amelyhez olyan Kárpátalján és Magyarországon élő édesanyák és édesapák segítségét kértem, akiknek óvodáskorú gyermeke (ik) van (*melléklet 1*). A szakdolgozat kutatási terv elkészítésekor egyik fontos szempont volt, hogy milyen információszerzési módszer a legelőnyösebb a hipotéziseim és a kutatási kérdéseim megválaszolásához. Azért választottam a Drive felületű kutatási módszert, mert a háború hatása miatt számos család szakad el otthonától, vannak olyan szülők, akik nem hordják gyermeküket óvodai intézménybe a háború kitörése óta, vagy Magyarország más-más területén élnek. E felületen pedig több családhoz el tudtam juttatni a kérdőívet.

A kérdőíves kutatásom, célja, hogy a feltételezéseket igazoljam vagy cáfoljam számszerű adatokkal. A szakdolgozat kutatási része primer adatokra épül. A kutatás felépítése több ütemben zajlott. Első körben összeállítottam a kérdéssort, a szakirodalmi részt figyelembe

véve és a fő témára alapozva fogalmaztam meg a kérdéseket, melyeket felosztottam, az első részben általános adatokat közöl az alany, majd az érzelmi fejlődés körére épült kérdésekre kellett választ adni, továbbá szeretetnyelv, minőségi idő, anya-gyermek- és apa-gyermek kapcsolat, utolsóként pedig a testvéri kapcsolatok kérdéssorát kellett kidolgozni. Miután elkészültek a kérdések, egy rövid bemutatkozást csatoltam hozzá, illetve azt is megfogalmaztam, hogy a kitöltés anonim (névtelen) módon történik, megfigyeléseim alapján a szülők bátrabban adnak választ, ha névtelen egy kérdőív. A kérdőívet online felületen (email, messenger) küldtem el olyan szülőknek, akiknek legalább egy óvodáskorú gyermeke van. (Melléklet 1.)

2.2. Eredmények feldolgozása

Összesen 83 személy töltötte ki a kérdőívet. 78 nő és 5 férfi. A kérdőív első részében általános adatokat közöl a kitöltő személy, ezen belül derül ki, hol él a család, mi a szülők foglalkozás, hány gyermek van a családban. Ezek a kérdéskörök adnak rálátást a nem szerinti eloszlásra, életkori és geográfiai megoszlásra.

1. kérdés: Ön jelenleg hol él családjával?

Válaszadók száma	Magyarország	Kárpátalja	Csehország	Hollandia
	37	42	1	2

Az első kérdés arra vonatkozik, hol él az adatközlő a családjával. A kérdés nem véletlenül hangzik úgy, hogy „ön a családjával jelenleg hol él?”, mivel vannak olyan családok, akik Kárpátalja és Magyarország területén élnek, ugyanakkor a háborús helyzet vagy az infláció okozta nehézségek végett ideiglenesen külföldre költözött. A válaszadók Kárpátalján és Magyarországon élnek, illetve csupán néhányan jelölték Csehország és Hollandia területét. Tehát, 37 személy él Magyarország területén, 42 személy Kárpátalján, Hollandiában 2 személy, míg Csehországban 1 személy adott jelölést.

2. kérdés: Neme?

Válaszadók száma	Nő	Férfi
	78	5

A válaszadók többsége nő nemű 78 édesanya töltötte ki a kérdőívet. Az eredményből jól látható, hogy a legmagasabb arányban nők töltötték ki a kérdőívet, míg csupán kevés férfihez jutott el az űrlap.

3. kérdés: Életkora?

Válaszadók száma	20-25 év	25-30év	30-35év	35év felett
	15	26	22	20

Életkori útmutatók igen megoszlók. Az adatközlők zöme 25 és 30 év közötti, illetve 30 és 35 év közötti. Az életkor szerinti megoszlást vizsgáltam a kérdéskörben Magyarországon és vonatkozásában. A fiatal felnőttkor közötti személyek közül 15-en töltötték ki a kérdőívet, 25 és 30 év között 26 személy mozog, 30-35 évesek közül 22 személy adott jelölést, míg 35 év felett 20 válasz érkezett.

4. kérdés: Iskolai végzettsége?

Válaszadók száma	Középiskola	Érettségi	Szakközépiskola	Főiskola	Egyetem
	11	17	19	17	19

Az adatközlő szülők az eredmények alapján leginkább szakközépiskolai végzettséggel rendelkeznek, sokuk egyetemet végzett, míg vannak, akik főiskolai végzettséggel rendelkeznek, érettségivel rendelkeznek és csupán 11 kitöltő személy középiskolát fejezett. Feltételezhető, hogy az iskolázottsági arány jó.

5. kérdés: Jelenlegi foglalkozása?

Válaszadók száma	Állami munkahelyel	Gyes	Háztartásbeli	Egyéni vállalkozó	Munkanélküli
	30	22	25	1	4

A válaszadók között van, aki állami munkahellyel rendelkezik, összesen 30 személy, van, aki háztartásbeli 25 személy, vagy GYES-en lévő 22 személy, néhányan munkanélküli státuszt jelölték be 4 személy, míg 1 személy munkanélküli .

6. kérdés: Melyik család típushoz tartozik az ön családja?

Válaszadók száma	Nukleáris	Többgyermekes	Mozaik	Egyedülálló
	62	15	2	4

Következő kérdés, melyik család típushoz tartozik az ön családja? A szakirodalom megkülönböztet nukleáris, egyedülálló szülő, mozaik illetve többgyermekes családot. Az adatközlők többsége, azaz 62 személy nukleáris családnak tekinti magát, viszonyításképpen kevés, mindössze 15-en többgyermekes családban élnek. 2 személy mozaik, illetve 4 személy egyedülálló szülői státuszt jelölte meg.

7. kérdés: Hány gyereket nevel/nevelnek?

Válaszadók száma	1 gyerek	2 gyerek	3 gyerek	4 gyerek
	47	29	5	2

Családszerkezeti formában a kitöltő 47 személy egy fő gyermeket nevel, míg 29-en kettőt, csupán 5-en hármát, és 2-en négyet, de négynél több gyermeket nem nevel az adatközlő.

Véleményem alapján, erre a kérdésre vonatkozólag érdemes egy külön kutatást készíteni és abban kifejtetni a gyerekvállalás befolyásoló hatásait.

8. kérdés: *Hány óvodáskorú gyermeke van?*

Válaszadók száma	Egy	Kettő
	78	5

A következő táblázaton szemléltetve látható, hogy magas arányban egy fő óvodáskorú gyermeket nevel az adatközlő szülő, ezt a válasz lehetőséget 78 személy jelölte meg, csupán 5 személy jelölte a kettő fő óvodás gyermeket. Az adatközlők közül senki nem nevel kettőnél több óvodáskorú gyermeket.

9. kérdés: *Jár-e az Ön gyermeke óvodába?*

Válaszadók száma	Igen	Nem
	71	12

A kutatás ezen kérdésekre az óvodáskorú gyermekek szüleiire vonatkozott, ezzel együtt következtethetünk, hogy a többségi adatközlők gyermekei óvodába járnak, kevés arányban ugyan, de jelölésre került, hogy nem jár a gyermek óvodába, így 71 személy gyermeke óvodai intézménybe jár, míg 12 személy gyermeke nem jár óvodai közösségbe.

10. kérdés: *Egészségesnek ítéli-e az Ön gyermeke érzelmi fejlődését?*

Igen	Nem	Igen, de érzékenyebb
81	1	1

ÉRZELMI FEJLŐDÉS

Az elkövetkező kérdéssorok az érzelmi fejlődésre alapszanak. A dolgozat fő témájának alapjául elengedhetetlen kérdéskör. A vizsgált adatközlő szülők, azaz 81 személy egészségesnek ítéli meg gyermeke érzelmi fejlődését, ezzel az eredménnyel megdőlt az egyik hipotézis

1. *hipotézis teljes mértékben beigazolódott*, a vizsgált területeken élő szülők egészségesnek ítélik meg gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre, 83 adatközlőből 81 személy egészségesen ítéli meg gyermeke érzelmi fejlődését. .

11. kérdés: *Ön kellő hangsúlyt fektet-e gyermeke érzelmi nevelésére*

Igen	Nem
80	3

Mint az előző kérdésben itt is a szülők többsége, tehát 80 személy kellő hangsúlyt fektet a gyermeke érzelmi fejlődésére. Itt is felállítható *az első hipotézis*, miszerint, a vizsgált területen

élő szülők egészségesnek ítélik meg gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre, 83 adatközlőből 80 kellő hangsúlyt fektet gyermeke érzelmi nevelésére, csupán 3-an nemleges választ adtak.

12. kérdés: Mely befolyásoló tényező a határozza meg a gyermek érzelmi fejlődését?

Anya-gyerek kapcsolat	Apa-gyerek kapcsolat	Vele, egykorúakkal való kapcsolat	Testvéri kapcsolat	Az óvodai pedagógussal való kapcsolat
66	5	9	1	2

A szakdolgozatomban a szakirodalmakra építve tettem fel a következő kérdést, ez egy elengedhetetlen kérdéskör, melyre olyan választ kaptunk, hogy a szülők, azaz 66 személy az anya-gyerek kapcsolatot jelölte meg, mint befolyásoló tényező a gyermeke érzelmi fejlődésében, ez nem feltétlen negatív tartam. 5 személy vélekedik úgy, hogy az érzelmi fejlődés meghatározója az apa-gyerek kapcsolat, 9 személy úgy gondolja, hogy a gyermekével, egykorú társakkal való kapcsolat ad ráhatást, míg 2 személy és csupán 1 személy jelölte a testvéri- és pedagógussal való kapcsolatbefolyásoló tényezőjét. Az eredmények alapján felállítható a második hipotézis.

2. hipotézis bizonyított, miszerint a gyermek érzelmi fejlődését anya-gyermek kapcsolat határozza meg, 83 adatközlőből 66-an az anya-gyermek kapcsolatot jelölték meg, mint befolyásoló tényező a gyermek érzelmi fejlődésére.

12. kérdés: Milyen eszközöket alkalmaz/ mit tesz a gyermeke egészséges érzelmi fejlődéséért?

Válaszok	Válaszok száma
Élethelyzetekhez kapcsolódó mese-történeteket mond	19
Meséskönyvből olvas	33
Elismerő, dicsérő szavakkal biztat	60
Minőségi időt szán az vele való együttlétre	44
A feltétel nélkül szeretetét teszt kontaktussal fejezi ki (puszi, simogatás, ölbevétel stb.)	57
Bevonja közös tevékenységekbe	39
Együtt játszik vele	29
Nem tulajdonít jelentőséget ezeknek	0
Mindegyik a felsoroltak közül	1

Következő kérdéskör jelölőnégyzet feleletadós volt, ahol maximum 3 kijelentést adhattak meg az adatközlők. A következő válasz lehetőségek álltak fent: élethelyzetekhez kapcsolódó mese-történeteket mond, meséskönyvből olvas, elismerő dicsérő szavakkal biztatja, minőségi időt szán az vele való együttlétre, a feltétel nélkül szeretetét tesztli kontaktussal fejezi ki (puszi, simogatás, ölbévétel stb.), bevonja közös tevékenységekbe, együtt játszik vele, nem tulajdonít jelentőséget ezek, egyéb. Arányban jól látszik, hogy az elismerő és dicsérő szavakkal biztató eszközzel fejlesztik a gyermek érzelmi fejlődését. A táblázat alapján a következő adat állítható fel: 60 személy elismerő és dicsérő szavakat használ gyermeke egészséges érzelmi fejlődésének segítésére. 57 személy a feltétel nélküli szeretetét kontaktussal fejezi ki, 44 személy elég minőségi időt szentel gyermekére, 39 személy bevonja a közös tevékenységbe gyermekét, 33-an mesekönyvből olvasnak, 29-en együtt játszanak a gyermekkel, 19 személy élethelyzetekhez kapcsolódó mese-történeteket mond, 1 személy jelölte az összes választ, míg 0 személy adott választ arra, hogy nem tulajdonít ezeknek jelentőséget.

14. kérdés: *Hogyan ítéli meg, a gyermekével egykorú társas kapcsolatok segítik vagy gátolják a gyermek egészséges érzelmi fejlődését?*

Válaszadók száma	Segíti	Gátolja
	82	1

A következő eredmények a társas kapcsolati rendszerre tekintenek. A táblázatból kiderül, hogy a szülők úgy gondolják, a gyermekével egykorú társas kapcsolatok segítik a gyermek egészséges érzelmi fejlődését, összesen 82 adatközlő szerint segítik a gyermekével egykorú társas kapcsolatok a gyermek egészséges érzelmi fejlődését, csupán egyetlen személy jelölte meg, hogy gátolják a gyermekével egykorú társas kapcsolatok a gyermek egészséges érzelmi fejlődését. Érdekes szempont, hogy a 12. kérdéskörben a szülők kevés aránya jelölte az érzelmi fejlődés befolyásoló tényezőjeként a gyermekével egykorú kapcsolatrendszerrel, arra a kérdésre, hogy mely befolyásoló tényező határozza meg a gyermek érzelmi fejlődését, a vele, egykorúakkal való kapcsolat válaszlehetőségét 83 adatközlőből, 9 adatközlő jelölte meg. A 14. kérdésben pedig arra a kérdésre, hogy hogyan ítéli meg, a gyermekével egykorú társas kapcsolatok segítik vagy gátolják a gyermek egészséges érzelmi fejlődését csupán 83 adatközlőből csupán 1 személy jelölte meg gátoló tényezőként.

15. kérdés: *Milyen viselkedési formában mutatkozott meg a gyermekénél a fejlődési krízis?*

Válaszok	Válaszok száma
Dacosság	46
Engedetlenség	29

Érzelmi elutasítás	3
Szorongás	1
Szavak és mozdulatok utánzása az óvodába	1
Nem volt ilyen	2
A felsoroltak közül mind	1

Milyen viselkedési formában mutatkozott meg a gyermekénél a fejlődési krízis? Dacosság, engedetlenség, érzelmi elutasítás, szorongás, szavak és mozdulatok utánzása az óvodából ezek a krízis körök rajzolódta ki a táblázatban. A szülők minden felsorolt választ megjelöltek, az érzelmi elutasítás, szorongás is szerepel az alábbi táblázatban. Ezek a fejlődési krízisek nagyban befolyásolhatják az érzelmi növekedést. Ha a szülő nem kezeli helyén és nem talál rá megoldást, az érzelmi fejlődés csökkenni fog.

16. kérdés: Mik a tapasztalatai? Jó hatással vannak-e az óvónők a gyermeke egészséges érzelmi fejlődésére?

Válaszok	Válaszadók száma
Jó hatással vannak	49
Nem érzékelttem változást	15
Nem tudom megítélni	15
Nem jár óvodába	4

Az érzelmi fejlődés mentén lévő kérdéskörre vonatkozó utolsó táblázathoz értünk. Elengedhetetlen kérdés volt, az óvodai léggör bevonása is a válaszadásba, miszerint, arra a kérdésre adtak választ, hogy mik a tapasztalatai a szülőknek, jó hatással vannak ezen az óvónők a gyermeke egészséges érzelmi fejlődésére. 49 személy jelölése alapján az óvónők jó hatással vannak a gyermeke egészséges érzelmi fejlődésére, 15-15 személy nem tudja megítélni vagy nem tapasztal változást, míg 4 személynek nem jár óvodába gyermeke. A válaszadók több mint fele, úgy gondolja jó hatással vannak az óvónők a gyermeke érzelmeire. Továbbá egyforma részarányban nem érzékelik, vagy nem tudják ezt megítélni.

SZERETETNYELV

A szakdolgozat első fejezetében informálódhatunk a szeretetnyelv jelentőségeiről. Gyermeünk érzelmeit akkor tölthetjük meg, ha az ő szeretetnyelvén beszélünk vele, ha érzi, hogy szeretjük, sokkal könnyebben tudjuk nevelni és fegyelmezni. Az olyan gyerekek, akiknek szülei feltételhez kötik szeretetüket, maguk is ezt sajátítják el, mire eléri a kamaszkort, megtanulják manipulálni és az orruknál fogva vezetni szüleiket. Nagyon kevés gyermek érzi azt,

hogy szüleik feltétel nélkül szeretik. Sokan úgy gondolják felesleges a szeretetet kinyilvánítani, a gyerekek maguktól értődendően tudják, hogy szüleik szeretik őt, ez azonban tévedés. (Chapman 2003).

17. kérdés: Ön melyik „szeretetnyelvet” alkalmazza leggyakrabban?

Válasz	Válaszok száma
Elismerő szavak	32
Testi érintés	28
Minőségi idő	21
Ajándékozás	2
Szívességek	0

A válaszadók a felsorolt 5 szeretetnyelv közül választhattak. 32 személy elismerő szavakat alkalmaz, 28 a testi érintést jelölte meg, 21 minőségi időt alkalmazza. Míg kevesen, 2-en az ajándékozást használják, mint szeretetnyelv, ám nem került jelölésre a szívességet. Ez abból következtethető, hogy a szülő azt gondolhatja, a szívességgel kiszolgáltatást vállal.

18. kérdés: Ön szerint mi a gyermeke szeretetnyelve?

Válasz	Válaszadók száma
Ha elismerő szavakat hall	9
Ha minőségi időt szánnak rá	22
Ha ajándékot kap	3
Ha kellő figyelmet és segítséget kap	20
Ha sok ölelést és simogatást kap	22
Ha válaszokat kap kérdéseire	7

Az előző kérdéskörre építve jött létre a következő kérdés. Ezen belül, arra kapunk választ, hogy a családban élő gyermekre milyen szeretet nyelvvel lehet hatni. A kérdőívben az összes felelet meg van jelölve. Az adatközlő szülők ismerik gyermekük szeretetnyelvét. Az egyik családban a gyermek attól töltődik fel, és kap pozitív érzelmeket, ha elég minőségi időt szánnak rá a szülei, tehát, eljárnak kirándulni, sétálni, együtt játszanak, vagy akár csak néhány óra erejéig a szülő és gyermek egymásra figyel, meghallgatja az édesanya kislánya élményeit stb. A válaszadókból 22-en adtak jelölést a minőségi időre. Egy másik családban a gyermek elismerő, dicsérő szavakat hallhat szüleitől, vagy öleléssel és simogatással hatnak érzelm világára. 9 személy jelölte, az elismerő szavakat. 3-om családban az ajándékozás a gyermek szeretetnyelve, 20-en jelölték azt, hogy figyelmet, segítséget kap a gyermek.

MINŐSÉGI IDŐ

19. kérdés: Mit jelent az ön számára az a kifejezés hogy minőségi idő?

Hasonló válaszok egyesítése	
Válaszok	Válaszok száma
Együtt töltött idő	25
Játék	16
Közös program	12
Beszélgetés	9

Minőségi idő téma felvetése kapcsán 83 adatközlőből csupán 62 személy adott választ a kérdésre. A fent szemléltetett táblázatban összesítve látható a hasonló eredmények bemutatása. Elsőkörben arra kapunk választ, hogy a megkérdezett szülőknek mit jelent a minőségi idő fogalma. Ez a kérdés szorosan kapcsolódik a szeretetnyelv kérdéskörre, hiszen a minőségi idő a szeretet nyelv egyik formája.

20. kérdés: *Minőségi időként itéli meg a gyermekével töltött időt?*

Válaszadók száma	Igen	Nem
	76	7

Az adatközlők közül 76 személy minőségi időként itéli meg a gyermekével töltött közös időt, csupán 7 személy úgy gondolja az együtt töltött idő nem minőségi idő. fektetnek a gyermekükre, elég minőségi időt szánnak rá. Ezen válaszok alapján megcáfolható a *hipotézis*.

3. *hipotézis cáfolható* miszerint Kárpátaljai és Magyarországi adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel való közös tevékenységet. A válaszok alapján az ellenkezőt tapasztalhatjuk, a szülők minőségi időként tekintenek a közös tevékenységre, számadatok szerint 83 személyből 76 minőségi időként itéli meg a gyermekével töltött időt, míg 7 személy úgy gondolja, nem tölt minőségi időt gyermekével.

21. kérdés: *Milyen élethelyzet akadályozza meg azt, hogy a gyermekével töltött idő minőségi lehessen az Önök családjában?*

Válasz	Válaszadók száma
A munka	17
Kistestvér születése	7
Távolság (édesapa külföldön tartózkodik)	8
Digitális tényezők (telefon stb.)	3
Időhiány	3
Betegség	1
Házimunka	4

Fáradtság	2
Nincs akadályozó tényező	8

A következő kérdésre rövid szöveges válasz keretén belül kellett válaszolni. A vizsgálat a következő eredményekkel szolgált. A kérdésre 53 válasz érkezett. A táblázat jól szemlélteti, hogy a gyermekkel töltött idő minőségi befolyásolója a munka. Illetve magas arányban akadályozza a minőségi időt a távolság, azaz, hogy az édesapa külföldön tartózkodik.

22. kérdés: *Milyen tartalmakkal töltik ki az óvodáskorú gyermekével együtt töltött időt?*

Válasz	Válaszadók száma
Meséléssel	37
Beszélgetéssel	49
Az ő játékába való bekapcsolódással	64
A gyermek ott van mellettem a házimunka elvégzésekor	37
Együtt nézzük a meséket a tv-ben	31
Sétálunk, kirándulunk	1
Játszóházba járunk, elmegyünk bábszínházba, utána sütizünk a kedvenc helyén	1
Társasjáték	1
Barátokkal találkozunk együtt	1

Feleletválasztással folytatódik a kérdéssor. Maximum 3 válaszlehetőséget jelölhettek be az adatközlők. A következő eredmények születtek: meséléssel, beszélgetéssel, az ő játékába való bekapcsolódással, a gyermek ott van mellettem a házimunka elvégzésekor, együtt nézzük a meséket a tv-ben, sétálunk, kirándulunk, egyéb. Az adatközlők maguk is tehettek megjegyzést, amire olyan válasz született, mint: társasjáték, barátokkal találkozunk együtt. Az eredmények azt mutatják, hogy a szülő és gyermek közös tevékenysége a gyermek játékába való bekapcsolódás, továbbá a séta és kirándulás valamint beszélgetés tartalmaival töltik fel az óvodáskorú gyermekkel való közös időt.

ANYA-GYERMEK KAPCSOLAT

Anya-gyermek kapcsolat. A mostani tanulmány csak a női válaszadók eredményeit mutatja majd be.

23. kérdés: *Milyen a kapcsolata gyermekével?*

Válaszadók száma	Bensőséges	Meghitt	Megfelelő	Semleges
	36	19	27	1

A kérdés, amelyre válaszolniuk kellett a megkérdezetteknek a következőképpen hangzik: milyen a kapcsolata a gyermekével? A négy válaszlehetőség közül mindre jött jelölés, csekély százalékban semleges az édesanya kapcsolata gyermekével.

24. kérdés: Fogalmazza meg a véleményét! Mitől jó a kapcsolata a gyermekével? (pl. sokat beszélgetnek)

Hasonló válaszok egyesítése	
Válaszok	Válaszok száma
Sokat beszélgetünk	19
Közösen játszunk, olvasunk, főzünk, vásárolunk stb.	18
Közös programot szervezünk, sok időt töltünk együtt	11
Odafigyelünk egymásra	7
Egymás jelenléte jó kapcsolatot okoz	4

Az édesanyák véleményére voltunk kíváncsiak, arra, hogy mitől jó a kapcsolata gyermekével. A 83 fő adatközlőből 59-en reagáltak a kérdésre. A fentebb szemléltetett táblázatban a hasonló válaszokat egyesítettem. A legtöbb válasz azt az eredményt mutatja, hogy az édesanya sokat beszélget a gyermekével, ettől jó kettejük kapcsolata. Míg van, aki szerint a türelem a jó kapcsolatrendszer titka.

25. kérdés: Napi hány órát vannak együtt a gyermekével?

24 órát	16 órát	8 órát	4 órát	2 órától kevesebbet
18	36	18	11	0

A szülők túlnyomó többségében 16 órát töltött együtt gyermekével. Az eredményekből következtethető, hogy az adatközlő szülők néhányának nem jár óvodába gyermeke, napi 24 órát tud gyermekével együtt lenni (ábra 9). Amelyik gyermek közösségbe jár, átlagosan 8-9 óra hosszát tölt az intézményben, így a szülők 15-16 órát lehetnek gyermekükkel, ez az arány rajzolódott ki a táblázatban, a legnagyobb arányban.

26. kérdés: Mi az ÖN legkedvesebb időtöltése gyermekével?

Hasonló válaszok egyesítése	
Válaszok	Válaszok száma

Beszélgetés	22
Játék	17
Egymás jelenléte, összebújás, egymásra figyelés	8
Közös programok	7
Pihenés, séta	5

Két fontos kérdésre voltunk kíváncsiak, mi az édesanya legkedvesebb időtöltése gyermekével, és mi a gyermek legkedvesebb időtöltése az édesanyjával. Megvizsgáltuk a 26. kérdést. 83 adatközlőből 59 személy válaszolt a kérdésre, számos válasz született például: a kedvenc időtöltése a szülőnek a gyermekével a séta, olvasás, cirógatás, biciklizés, festés stb. A táblázatban összesítve látható az eredmény miszerint a legtöbb szülő kedvenc időtöltése a gyermekével a beszélgetés (22) és a játék (17), további eredmények a közös programok (7), pihenés és séta (5), illetve az egymásra figyelés, egymás jelenléte (8).

26. kérdés: Mi a GYERMEKE legkedvesebb időtöltése önnel?

Válaszok	Válaszok száma
Játék	23
Beszélgetés	18
Egymás jelenléte, összebújás, egymásra figyelés	8
Közös programok	8
Pihenés, séta	2

59-en válaszoltak a kérdésre. Ezen táblázatban teljesen hasonló eredmények vonhatóak össze, mint a 25. ik táblázatban, a két kérdésre egyforma válaszok érkeztek, az eredmények alapján az édesanyák és gyermeküknek szinte hasonló a kedvenc időtöltése egymással, a legmagasabb arányban a közös játék és beszélgetés kapott nyomatékot. Azonban megjegyezhető, hogy a játék (23) tevékenység került előtérbe, mint a gyermek legkedvesebb időtöltése édesanyjával, majd a beszélgetés (18) következett, de hangsúlyt kapott a közös programok (8), pihenés (2) és az egymás jelenléte (8)

28. kérdés: Ön bevonja a saját tevékenységeibe a gyermeket?

Válaszadók száma	Igen	Nem	Néha
	61	2	20

Az anya-gyermek kapcsolat kérdéskörének utolsó részénél járunk, ahol választ kapunk arra, hogy az édesanya bevonja-e gyermekét a saját tevékenységeibe például főzés, vásárlás. A döntő többség bevonja gyermekét ezekbe a közös tevékenységekbe, csekély százalék csak néha vonja be gyermekét, míg elenyésző százalékuk nem vonja be gyermekét a közös tevékenységekbe. Az édesanya és gyermeke közös tevékenysége kulcsfontosságú esemény lehet a fejlődő érzelmi nevelésben, azzal, hogy egy gyermek segít édesanyjának, a gyermek fontosnak tartja magát, és hamar elsajátítja azokat a forrásokat, melyeket édesanyja példamutatásával átad számára. Érdemes tehát gyakran bevonni a gyermeket a saját tevékenységünkbe, akár nagybevásárlás vagy takarításról legyen is szó.

APA-GYEREK KAPCSOLAT

29. kérdés: A gyermek édesapjával egy háztartásban nevelik a gyermeket?

Válaszadók száma	Igen	Nem
	79	7

Az anya-gyermek kapcsolatot átvizsgálva, az apa-gyerekek kapcsolathoz érünk. Az édesapák többsége egy háztartásban neveli gyermekét az édesapával, míg vannak, akik külön neveli gyermekét, ez az arány abból következtethető, hogy a válaszadók elenyészően egyedül álló szülőkből és mozaikcsaládból áll.

30. kérdés: Milyen az érzelmi kapcsolata a gyermekével?

Bensőséges	Meghitt	Megfelelő	Semleges
22	24	33	4

4. ik Hipotézis bizonyítható, a vizsgált területen élő adatközlők egészséges apa-gyermek kapcsolatban élnek gyermekükkel. Kárpátaljai és Magyarországi családoknál egészséges az apa-gyermek kapcsolat, mely pozitívan hat a gyermek érzelmi fejlődésére. A felállított hipotézis bebizonyosodni látszik, a válaszok alapján az édesapáknak harmonikus a kapcsolata gyermekükkel, 22 személy jelölte meg a bensőséges kapcsolatot, 24 személynek meghitt kapcsolata gyermekével, 33 személynek megfelelő, csupán 4-en jelölték a semleges reakciót.

31. kérdés: Napi hány órát tölt együtt a gyermekével?

Válaszadók száma	24 órát	16 órát	8 órát	4 órát	2 órától kevesebbet
	2	19	30	15	17

Az édesapák többsége napi 8 órát tölt el gyermekével, itt már megfigyelhető az, hogy jelölésre került a napi 2 órától kevesebb reakció, míg az édesanyák nem jelölték meg ezt a választ. Ez a kevés idő annak okán jöhetett létre, hogy sok édesapa külön tartózkodik

gyermekétől a jelenlegi háborús helyzet okán. Pozitív arányban választották a 4 óra együtt töltött időt, míg meglepő módon a napi 24 óra és 16 óra is válaszra került. (ábra 31).

32. kérdés: *Részt vesz-e az apa a gyerek tevékenységében?*

Válaszadók száma	Részt vesz	Ritkán vesz részt	Nem vesz részt
	50	28	5

50 adatközlő jelölte meg azt a választ, hogy az édesapa részt vesz a gyermeke tevékenységében, 28 személy jelölte azt, hogy ritkán vesz részt és mindössze 5 személy jelölése a nem reakció. Ez egy pozitív arány, hiszen tudjuk, hogy a 2022-23-as évek háborús helyzete olyan nyomást gyakorol az édesapákra, hogy a családtól való elszakadás megszakítja a mindennapi tevékenységi kapcsolatot gyermekével.

33. kérdés: *Mit csinálnak közösen?*

Hasonló válaszok egyesítése	
Válaszok	Válaszok száma
Játék	22
Közös programok, séta, meseolvasás, cirógatás, kirándulás	17
Beszélgetés	8
Szükségletek kielégítése, fürdetés, óvodába közösen mennek	7
Mindent	5
Semmit	

A 83 fő adatközlő közül 68 személy töltötte ki az kérdéskört. Az apa-gyermek közös tevékenység hasonlóan kapcsolódik az anya-gyermek közös tevékenységéhez, mint azon esetben is itt is a játék és beszélgetés kapott monumentálisabb választ.

34. kérdés: *Milyen formában fejezi ki az apa a gyermeke iránt érzett szeretetét?*

Hasonló válaszok egyesítése	
Válaszok	Válaszok száma
Verbálisan	19
Testi érintéssel, puszi, ölelés stb.	18
Szükségletek kielégítése, fürdetés, óvodába közösen mennek	12

Ajándékozással	7
Semmivel	4
Nem tudom, illetve jelentéktelen válaszok érkeztek	3

A következő kérdést 83 fő válaszadóból 63-an töltötték ki. Erre a kérdésre azonban érkeztek jellegtelen válaszok (3), például az édesapa a gyermeke iránt érzett szeretetét csokival fejezi ki, vagy éppen semmivel. Amennyiben az adatközlő helyesen töltötte ki a kérdőívet és valóban semmivel sem fejezi ki az édesapa gyermeke iránt érzett szeretetét ez egy negatív töltetű példa. A legtöbb válasz (19) a verbális kifejezésre érkezett, mikor az édesapa beszélgetéssel, kommunikációval, akár dicséréssel fejezi ki az apa a gyermeke iránt érzett szeretetét, továbbá testi érintést (18), azaz fizikai közelséget nyújt az édesapa gyermeke iránt. A szükségletek kielégítése (12) is jelölést kapott, néhány apaajándékozással (7) fejezi ki gyermeke iránt érzett szeretetét, míg van, aki semmivel (4) nem fejezi ki.

TESTVÉRKAPCSOLAT

35. kérdés: *Fontosnak véli, hogy testvéri kapcsolatai legyenek az ön gyermekének?*

Válaszadók száma	Fontosnak	Nem fontos	Nincs testvér	Nem lehet több gyerek
	60	13	10	1

A válaszokból az tűnik ki, hogy a válaszadók nagyobb hányada, 60 válaszadó, fontosnak tartja, hogy a gyermekének legyenek testvérei. Mindössze 13-an nem kívánnak testvért a gyermeküknek. Az eredmény alapján megerősíthetjük, azt a *feltételezést* Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen.

5.ik *hipotézis* az adatközlőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen, ez a feltételezés bizonyított, számadatok alapján 83 adatközlőből 60 személynek fontos, hogy testvérkapcsolata legyen gyermekének, 13 személynek nem fontos, 10 nincs testvér, csupán 1 nem lehet több gyermek választ jelölte meg.

36. kérdés: *Tapasztalatai szerint a testvéri kapcsolatok segítik a gyermek érzelmi fejlődését?*

Válaszadók száma	Segítik	Nem segítik	Nincs testvér
	68	5	10

A dolgozat utolsó témaköre a testvérkapcsolat kérdéskörére épül. Megfigyelhetjük, hogy egy multifunkcionális eredmény jött létre. 68 személy úgy vélekedik, hogy segítik a

testvérkapcsolatok az érzelmi fejlődést, elenyészően részesedtek azok a válaszok, miszerint nem segítik, vagy rossz hatással vannak (ábra 36).

37. kérdés: *Mit gondol, mi az oka a testvérek közötti rivalizálásnak?*

Válaszadók száma	Féltékenység	Nagy korkülönbség	Természetes folyamat	Anyagi háttér	Rossz szülői példa	Nem tudom	Rossz nevelés
	24	4	6	2	2	9	2

Testvérek közötti rivalizálás egy természetes folyamat, egészséges kereteken belül. Az adatközlők a következő válaszokat adták arra a kérdésre, hogy mi az oka a testvérek közötti versengésnek 49 válasz érkezett a kérdésre, 24 adatközlő szerint a féltékenység a testvérek közötti versengés oka, 6 ember vélekedik úgy, hogy ez egy természetes folyamat, 4 adatközlő a nagy korkülönbségre szavazott. 2-2 személy a rossz szülői példát valamint az anyagi háttérrel jelölte meg befolyásoló tényezőként, 9 adatközlő nem tudott választ adni, míg 2 ember a rossz nevelésként ítéli meg a rivalizálást

38. kérdés: *Ön odafigyel a testvérek közötti harmonikus kapcsolat kialakítására?*

Válaszadók száma	Igen	Nem	Nincs testvér
	61	0	22

A megkérdezett szülők döntő többsége odafigyel a testvérkapcsolat harmonikus alakulására, 83 adatközlőből 61 személy odafigyel a testvérek közötti harmonikus kapcsolat kialakítására, míg 22 válaszadónak nincs több gyermeke.

39. kérdés: *Mivel tud hatni a testvéri szeretet kialakulására?*

Válaszadók száma	Közös program	Beszélgetés	Egyenlő figyelem	Biztatás	Szeretettel és összetartással	Nem tudom	Nincs testvér
	13	8	5	3	4	2	8

A kutatás utolsó kérdéséhez értünk. Arra voltunk kíváncsiak mivel tud a szülő hatni a testvári szeretet kialakulására. A 83 válaszadóból 43 személy adott információt a kérdésre. A válaszok a következők: 13 személy a közös programmal tud hatni a testvéri szeretetre, 8 személy jelölte a beszélgetést, 5 adatközlő egyenlő figyelmet szentel gyermekükre, 3 kitöltő személybiztatással hat a testvéri szeretet kialakulására, 4-en szeretettel és összetartást biztosítanak gyermeküknek, míg 8 ember jelölte, hogy nincs testvér és 2 ember nem tudott választ adni.

2.3. Következtetések levonása

A tanulmány egy több hétig tartó átfogó kutatás néhány eredményét mutatta be. Az eredményből kiderül, hogy az adatközlők többségének a gyermeke jár óvodai intézménybe, elenyésző részben pedig nem jár gyermekük óvodába.

Az eredmények alapján, bebizonyítható a felállított négy hipotézis, illetve egy hipotézis cáfolható.

1. A vizsgált területen élő szülők egészségesnek ítélik meg a gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre.

2. A gyermek érzelmi fejlődését többek között az anya-gyermek kapcsolat határozza meg

3. Az adatközlő szülők egészséges apa-gyermek kapcsolatban élnek

4. Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen

5. Egy hipotézist megcáfoltunk az eredmények alapján, miszerint Kárpátalján és Magyarországon élő adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel töltött, közös tevékenységet.

Első hipotézis bizonyított. Feltételezésem, hogy a magyarországi és kárpátaljai családok minőségi időt töltenek óvodás korú gyermekükkel. A kutatás negyedik témaköre a minőségi idő kérdéseit veti fel, az adatközlők elég minőségi időt töltenek el óvodáskorú gyermekükkel. A szülők kellő hangsúlyt fektetnek a gyermekükre, elég minőségi időt szánnak rá. A vizsgálatból kiderül, hogy az óvodáskorú gyermekek az édesanyukkal átlagosan napi 16 órát töltenek együtt, természetes, hogy az intézményben töltött időt nem számoljuk bele, a családdal töltött időbe, ez az időarány jutányos Kárpátalján és Magyarországon élő szülők egészségesnek ítélik meg gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre. A kapott eredmények összegezve erre a hipotézisre utalnak. Az eredmények a következők: 83 adatközlőből 81 válasz alapján egészséges a gyermekük érzelmi fejlődése, míg 1 nemleges válasz érkezett, illetve 2 egészségesként ítélte meg gyermeke érzelmi fejlődését, azonban jóval érzékenyebb mint mások választ kaptunk.

Második hipotézis bizonyított. A válaszadók szerint a gyermek érzelmi fejlődését többek között az anya-gyermek kapcsolat határozza meg. Bebizonyosodott a feltételezés, az adatközlők úgy vélekednek, hogy az anya-gyermek kapcsolatrendszer befolyásoló tényezőként tud hatni a gyermekük egészséges érzelmi fejlődésére. 83 válasz adóból 66 szülő szerint az anya-gyermek kapcsolat határozza meg a gyermek érzelmi fejlődését, 5 adatközlő szerint az apa-gyermek kapcsolat, 9 személy véleménye az, hogy a gyermekével egykorú társak a

befolyásoló tényezők, 1 jelölést kapott atestvérkapcsolat, míg az óvoda pedagógusokkal való kapcsolatot, mint befolyásoló tényezőt 2 személy jelölte.

Harmadik hipotézis bizonyított. A kutatási eredmények alapján, Kárpátalján és Magyarországon élő édesapák és gyermekük között egészséges a kapcsolatrendszer, megfelelő apa-gyermek kapcsolatban élnek. 83 válaszadóból 22 bensőséges kapcsolatot termet gyermekével, 24 meghitt, 33 megfelelő, míg csupán kevesen 4 személy jelölte a semleges válaszlehetőséget.

Negyedik hipotézis bizonyított. Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen, a legtöbb válasz azt jelöli, hogy kellő hangsúlyt fektetnek a szülők a megfelelő testvérkapcsolat kialakítására. 83 adatközlőből 60 személynek fontos, hogy testvérkapcsolata legyen gyermekének, 13 személynek nem fontos, 10 nincs testvér, csupán 1 nem lehet több gyermek választ jelölte meg.

Ötödik hipotézis cáfolható, miszerint Kárpátalján és Magyarországon élő adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel töltött, közös tevékenységet. A kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy a válaszadó szülők egészségesnek ítélik meg a gyermekükkel töltött közös tevékenységet. Számadatok bizonyítják, 83 válaszadóból 76 minőségi időként ítéli meg a gyermekükkel eltöltött időt, csupán kevesen 7 személy nem tekint minőségi időre, amikor gyermekével együtt van.

Úgy vélem a kutatás sikeresen zárható. Az eredmény pár év múlva stagnál, vagy éppen módosul. Azonban a jövőben el tudok képzelni egy hasonló menetű kutatást, amely nem kizárólag az óvodáskorú gyermekek egészséges érzelmi fejlődését vizsgálja, hanem az óvodás gyermek értelmi szintjének vizsgálatát vagy az óvodás gyermek erkölcsi szintjének folyamatára egyesül.

Összefoglalás

A szakdolgozat témája, „Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata Kárpátalján és Magyarországon”. A dolgozat tematikája kitért az a család szerepére és fogalomkörére, az anya-gyermek- és az apa- gyermek kapcsolatainak hatásmechanizmusára, az egészséges testvérviszonyra, a családi légkör és a családi kapcsolatrendszer befolyásoló tényezőire és azok jelentőségére, továbbá az az óvodás korú gyermek érzelmvilágának alakulására, utolsósorban a gyermekek egészséges személyiségfejlődéseinek kritériumai fogalmazódnak meg.

A munka fő célja volt, hogy kvantitatív kutatással felmérésre került, a Kárpátalján és Magyarországon területén élő óvodás korú gyermekek egészséges személyiség fejlődése. További cél, hogy a felállított feltételezéseket alátámasztjam vagy megcáfoljam.

A dolgozat két fejezetből áll. Az első fejezetben a szakirodalmak segítségével átfoglaldott a munka fő témakörei érzelmi fejlődés sajátosságait, ismérveit és alakulásának negatív illetve pozitív sajátosságait. Szakdolgozatom megírásához 26 irodalmi forrást használtam fel. Második fejezetként a primer kutatás kapott szerepet. E fejezetben bemutatásra kerül a kutatás körülményei, módszerei és eredményei, végül az eredmények következtetések levonása. Az online felületű kérdőívet 83 személy töltötte ki. Az adatközlők összesen 39 kérdésre adtak választ, melyek az első fejezet témaköreire épülnek, mint; anya-gyermek- és apa-gyermek kapcsolat, szeretetnyelv, testvérkapcsolat, minőségi idő. Az elkészült feleletek rögzítésre, összevonásra és megvizsgálásra kerültek. Az öt felállított hipotézisből, négy alátámasztott és egyet megcáfoltunk, a hipotézisek a következők: A vizsgált területen élő szülők egészségesnek ítélik meg a gyermekük érzelmi fejlődését és kellő hangsúlyt fektetnek erre; A gyermek érzelmi fejlődését többek között az anya-gyermek kapcsolat határozza meg; Kárpátalján és Magyarországon élő adatközlő szülők nem ítélik meg minőségi időként a gyermekükkel töltött, közös tevékenységet; Az adatközlő szülők egészséges apa-gyermek kapcsolatban élnek; Az adatközlő szülőknek fontos, hogy gyermekük testvérkapcsolatban éljen.

Az egészséges érzelmi fejlődés egy gyermek első három életévében ad döntő szerepet, de az egyén egész életét felruhazza és végig kíséri. Elsősorban a szülő feladata az, hogy megalapozza gyermeke helyes és egészséges érzelmi fejlődését, egy negatív élmény, rossz szülői magatartás lerombolhatja és egészségtelenné teheti mindezt. Kutatás következtetése, hogy a jelenlegi háborús helyzet illetve a gazdasági infláció nagy ráhatással van a szülőkre, azonban próbálják kivonni a gyermeküket a problémák alól, s sokszor nehézségek árán, gyermekek egészséges személyiség fejlődésére. A nevelési képességek fejlesztésének igénye

egyértelműen meg van a szülőknél, de ez többnyire egyoldalúan, az édesanya felől történik, ezért az édesanya kiemelten oldja meg a problémát. Készségesen zártam le a kutatásom eredményeit, miszerint az adatközlők gyermekeinek egészséges az érzelmi fejlődése, mely a mai előrehaladott világban derülátó viszonyulást adhat.

Резюме

Тема дипломної роботи « Аналіз емоційного розвитку дитини дошкільного віку в багатодітних сім'ях Угорщини та Закарпаття ». Тематика роботи охоплює роль сім'ї і понятійні категорії, механізми впливу на стосунки між матір'ю та батьком і дитиною, нормальні стосунки між братами та сестрами, фактори впливу на сімейну атмосферу та систему сімейних відносин та їх значення, а також на формування емоційного світу дітей дошкільного віку, і, не в останню чергу, стосується формулювання критеріїв здорового розвитку особистості дітей.

Основною метою цієї роботи було те, щоб зробити квантитативний аналіз в галузі здорового розвитку особистостей дітей дошкільного віку, які проживають на Закарпатті та в Угорщині. Інша мета – підтримати або спростувати звичні припущення.

Дипломна робота складається з двох розділів. У першому розділі роботи із використанням спеціальної літератури була охоплена основна специфика щодо характеристик емоційного розвитку, їх негативних та позитивних особливостей. Для написання дипломної роботи було використано 26 літературних джерел. Первинним дослідженням відведена роль у другому розділі. У цьому розділі були представлені обставини, методи та результати досліджень, і, в решті решт, були зроблені висновки за результатами. Онлайн-анкету заповнили 83 учасника. Учасники опитування відповіли на 39 запитань, які базувалися на темах першого розділу, таких як, стосунки мати-дитина та батько-дитина, улюблена мова, стосунки між братами та сестрами, якісно проведений час. Надані відповіді були записані, узагальнені та перевірені. З п'яти висунутих гіпотез, чотири з яких були підтримані і одна з яких була спростована, це такі: Батьки, які проживають в досліджуваному регіоні, вважають емоційний розвиток своєї дитини здоровим і приділяють йому достатню увагу; Емоційний розвиток дитини визначається головним чином стосунками мати-дитина; Батьки-учасники опитувань, які проживають на Закарпатті та в Угорщині, не вважають спільні заняття з дітьми якісно проведеним часом; Батьки-учасники опитувань живуть у нормальних стосунках батьки-дитина; Батькам-учасникам опитувань, важливо, щоб їх дитина проживала в родинних стосунках.

Здоровий емоційний розвиток відіграє найважливішу роль у перші три роки життя дитини, але він має вплив та збагачує особистість протягом усього її життя. Завданням батьків, перш за все, є те, щоб закласти основу для правильного і здорового емоційного розвитку своєї дитини, негативні враження або погана поведінка батьків

може все це зруйнувати і зробити некорисним. Висновок цього дослідження полягає в тому, що нинішня воєнна ситуація та економічна інфляція мають великий вплив на батьків, але вони намагаються відвести своїх дітей із кола проблем, і, найчастіше, тяжкою ціною сприяють розвитку здорової особистості дітей. У батьків однозначно є потреба щодо розвитку своїх батьківських навичок, але здебільшого це відбувається односторонньо, з участю з боку матері, тому проблему вирішує конкретно мати. Я визначаю результати свого дослідження успішними, згідно з якими діти батьків-учасників опитування мають здоровий емоційний розвиток, який може гарантувати оптимістичне ставлення до життя в сучасному розвиненому світі.

Irodalomjegyzék

- Alfred Alder (1934): Emberismeret, Gönczöl Kiadó, Szeged.
- Alistair Cooper-Sheila Redfern (2020): Reflektív nevelés, Oriold Kiadó, Budapest.
- Bagdy Emőke (1995): Családi szocializáció és személyiségzavarok, Tankönyvkiadó Intézet, Budapest.
- Bagdy Emőke (2020): A személyiség titkai, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Dányi Dezső (1996): Magyarország a XX. században, II. kötet, Babits Kiadó, Szekszárd.
- Farkas Péter (2006): A szeretet közössége. A családszociológia alapjai. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Gáti Ferenc (1982): Gyermekvédelem az iskolában, Szegedi Nyomda, Budapest.
- Gary Chapman - Ross Campbell (2021): Az 5 szeretetnyelv gyerekekre hangolva, Harmat Kiadó, Budapest.
- Hámori Eszter (2015): A kötődéelmélet perspektívái, Animula kiadó, Budapest.
- Hedving Montgomery (2019): Szülői varázslat, Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Hedving Montgomery (2021): Szülői varázslat, az óvodáskor kihívásai, Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Henning Köhler (2014): Rossz gyerekek márpedig nincsenek, Szépnapp Kiadó, Szeged.
- Horváth György (2004): Pedagógiai pszichológia, Nemzetközi tankönyvkiadó, Budapest.
- Kollár Katalin- Szabó Éva (2004): Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest.
- Mérei Ferenc-V. Binét Ágnes (1981): Gyermeklélektan, Gondolat Kiadó, Budapest.
- Michael Cole (1997): Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest.
- Novák Éva (2009): A családról mindenkinek, JATEPress, Szeged.
- Novák Katalin (2021): „Ami a miénk” ötven írás családokról, KINCS kiadó, Budapest.
- Pállfy Katalin (1989): Bevezetés a pszichológiába, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ranschburg Jenő (1998): Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ranschburg Jenő (1977): Családi kör, Pénzjegynyomda, Budapest.
- Révai Gábor (2007): Beszélgetések nem csak gyerekekről Ranschburg Jenővel és Vekerdy Tamással. Park Könyvkiadó, Budapest.
- Somlai Péter (2013): Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig, Napvilág Kiadó, Budapest.
- Vekerdy Tamás (2011): Érzelmű biztonság, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Vekerdy Tamás (2021): Gyerekek, óvodák, iskolák, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (2013): A szociális fejlődés segítése. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.

Internetes forrás

Hegedűs Judit (2006): Család, gyermek, társadalom, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet
<file:///F:/Ovped%20III.ev/Evfolyammunka/konyvek/csalad%20gyerek%20tarsadalom.pdf>
/2023.01.10

Biztos Kezdet Kötet I. (2009): Gyerekek

https://mek.oszk.hu/17700/17728/pdf/17728_1.pdf /2023.03.28/

Biztos Kezdet Kötetek II. (2011): A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések
és kihívások

<file:///F:/Ovped%20IV.%C3%A9vf/II.felev/konyv/koragyermekkorai%20fejlodes.pdf>

/2023.01.15/

Csertáné Bohn Judit (2013): Üres fészek szindróma előadás

https://bokorportal.hu/eloadasok/csertane_bohnj_ures_feszek_szindroma.pdf /2023.02.22/

Czibere Ibolya (2006): <https://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> /2023.02.22/

F. Lassú Zsuzsa (2011): Gyermek mentálisan sérülékeny családokban

<https://mek.oszk.hu/10200/10211/10211.pdf> /2023.02.22/

Zsubrits Attila (2014): Az óvodáskorú gyerekek közeli kapcsolatai: Képzés és gyakorlat. 12.
évfolyam 3-4. szám. <file:///F:/Ovped%20IV.%C3%A9vf/II.felev/konyv/oviskorugyerek.pdf>

/2023.02.21/

Bányász Ibolya (2008): A kommunikáció csatornái és jellemzői, a kommunikációs készségek
fejlesztése, Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest

https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1851_004_101030.pdf /2023.02.23/

Központi Statisztikai Hivatal (2011):

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gyemekvallalasneveles.pdf> /2023.04.10/

MELLÉKLETEK

Melléklet 1.

Online kérdőíves kutatás felülete, saját szerkesztés 2023.

Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata Kárpátalján és Magyarországon

Kedves kitöltő!

Csedreki Adrien vagyok, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola végzős óvodapedagógus hallgatója.

Az Ön segítségét szeretném kérni dolgozatom elkészítéséhez, melynek témája: Az óvodás gyermek egészséges érzelmi fejlődésének vizsgálata Kárpátalján és Magyarországon.

A kérdőív kitöltése anonim módon történik, a benne közölt adatokat kizárólag a dolgozatom készítése során fogom felhasználni. Az eredményeket összegezve látom és bizalommal kezelem.

Segítő közreműködését köszönöm!

Általános adatok

Leírás (nem kötelező)

Ön a családjával jelenleg hol él? *

- Magyarország
- Kárpátalja
- Egyéb...

Neme? *

- Nő
- Férfi

Életkora? *

- 20-25 év
- 25-30 év
- 30-35 év
- 35 év felett

Iskolai végzettsége? *

- Középiskola
 - Érettségi
 - Szakközépiskola
 - Főiskola
 - Egyetem
 - Egyéb...
-

Jelenlegi foglalkozása? *

- Állami munkahellyel rendelkező személy
 - Gyes-en lévő személy
 - Háztartásbeli
 - Munkanélküli
-

Melyik család típushoz tartozik az ön családja?

- Hagyományos (nukleáris) család
 - Egyedülálló szülő
 - Mozaikcsalád
 - Többgyermekes család
-

Hány gyereket nevel/nevelnek? *

- 1
- 2
- 3
- 4
- 4-nél több

Hány óvodáskorú gyermeke van? *

- Egy
 - Kettő
 - Több
-

Jár-e az Ön gyermeke óvodába? *

- Igen
 - Nem
-

Érzelmi fejlődés

Leírás (nem kötelező)

Egészségesnek itéli-e az Ön gyermeke érzelmi fejlődését? *

- Igen
 - Nem
 - Egyéb...
-

Ön kellő hangsúlyt fektet-e gyermeke érzelmi nevelésére? *

- Igen
 - Nem
 - Egyéb...
-

Mely befolyásoló tényező határozza meg a gyermek érzelmi fejlődését?

- Anya-gyermek kapcsolat
- Apa-gyermek kapcsolat
- Testvéri kapcsolat
- A vele egykorúakkal való kapcsolat
- Az óvodai pedagógusokkal való kapcsolat

Milyen eszközöket alkalmaz/ mit tesz a gyermeke egészséges érzelmi fejlődéséért? (megjelölhet max. 3 * kijelentést)

- Élethelyzetekhez kapcsolódó mese-történeteket mond
- Meséskönyvből olvas
- Elismerő, dicsérő szavakkal biztatja
- Minőségi időt szán az vele való együttlétre
- A feltétel nélkül szeretetét tesztli kontaktussal fejezi ki (puszi, simogatás, ölbevétel stb.)
- Bevonja közös tevékenységekbe
- Együtt játszik vele
- Nem tulajdonít jelentőséget ezeknek
- Egyéb...

Hogyan ítéli meg, a gyermekével egykorú társas kapcsolatok segítik vagy gátolják a gyermek egészséges érzelmi fejlődését?

- Segítik
- Gátolják

Milyen viselkedési formában mutatkozott meg a gyermekénél a fejlődési krízis?

- Dacosság
 - Engedetlenség
 - Érzelmi elutasítás
 - Egyéb...
-

Mik a tapasztalatai? Jó hatással vannak-e az óvónők a gyermeke egészséges érzelmi fejlődésére? *

- Jó hatással vannak
 - Nem érzékeltem változást
 - Nem tudom megítélni
 - Egyéb...
-

Szeretetnyelv

Ön melyik „szeretetnyelvet” alkalmazza leggyakrabban?

- Elismerő szavak
- Minőségi idő
- Ajándékozás
- Szívességek
- Testi érintés

Ön szerint mi a gyermeke szeretetnyelve?

- Ha elismerő szavakat hall
- Ha minőségi időt szánnak rá
- Ha ajándékot kap
- Ha kellő figyelmet és segítséget kap
- Ha sok ölelést és simogatást kap
- Ha válaszokat kap kérdéseire (beszélgetünk vele)

Minőségi idő

Leírás (nem kötelező)

Mit jelent az ön számára az a kifejezés hogy minőségi idő?

Rövid szöveges válasz

Minőségi időként ítéli meg a gyerekével töltött időt?

- Igen
- Nem

Milyen tartalmakkal töltik ki az óvodáskorú gyermekével együtt töltött időt? *

- Meséléssel
- Beszélgetésekkel
- Az ő játékába való bekapcsolódással
- A gyermek ott van mellettem a házimunka elvégzésekor
- Együtt nézzük a meséket a tv-ben
- Sétálunk, kirándulunk
- Egyéb...

Anya-gyermek kapcsolat

Leírás (nem kötelező)

Milyen a kapcsolata gyermekével? *

- Bensőséges
- Meghitt
- Megfelelő
- Semleges
- Egyéb...

Fogalmazza meg a véleményét! Mitől jó a kapcsolata a gyermekével? (pl. sokat beszélgetnek)

Rövid szöveges válasz

Napi hány órát vannak együtt a gyermekével? *

- 24 órát
- 16 órát
- 8 órát
- 4 órát
- 2 órától kevesebbet

Mi az ÖN legkedvesebb időtöltése gyermekével?

Rövid szöveges válasz

Mi a GYERMEKE legkedvesebb időtöltése önnel?

Rövid szöveges válasz

Ön bevonja a saját tevékenységeibe a gyermeket? (pl. vásárlás, főzés) *

- Igen
- Nem
- Néha

Apa-gyermek kapcsolat

Leírás (nem kötelező)

A gyermek édesapjával egy háztartásban nevelik a gyermeket? *

Igen

Nem

Milyen az érzelmi kapcsolata a gyermekével? *

Bensőséges

Meghitt

Megfelelő

Semleges

Napi hány órát tölt együtt a gyermekével? *

24 órát

16 órát

8 órát

4 órát

2 órától kevesebbet

Részt vesz-e az apa a gyerek tevékenységében?

- Részt vesz
- Ritkán vesz részt
- Nem vesz részt

Mit csinálnak közösen?

Rövid szöveges válasz

Milyen formában fejezi ki az apa a gyermeke iránt érzett szeretetét?

Rövid szöveges válasz

Testvéri kapcsolatok

Fontosnak véli, hogy testvéri kapcsolatai legyenek az ön gyermekének? *

- Fontosnak
- Kevésbé fontosnak
- Egyáltalán nem tartom fontosnak
- Egyéb...

Tapasztalatai szerint a testvéri kapcsolatok segítik a gyermek érzelmi fejlődését?

- Segítik
- Nem segítik
- Inkább rossz hatással van
- Egyéb...

Mit gondol, mi az oka a testvérek közötti rivalizálásnak?

Rövid szöveges válasz

Ön odafigyel a testvérek közötti harmonikus kapcsolat kialakítására? *

- Igen
- Nem

Mit gondol, mi az oka a testvérek közötti rivalizálásnak?

Rövid szöveges válasz

Ön odafigyel a testvérek közötti harmonikus kapcsolat kialakítására? *

- Igen
- Nem
- Egyéb...

Ön odafigyel a testvérek közötti harmonikus kapcsolat kialakítására? *

- Igen
- Nem
- Egyéb...

Mivel tud hatni a testvéri szeretet kialakulására?

Rövid szöveges válasz

Köszönöm a segítségét és a kérdőív kitöltésére szánt idejét!

Milyen élethelyzet akadályozza meg azt, hogy a gyermekével töltött idő minőségi lehessen az Önök családjában?

Rövid szöveges válasz

Ім'я користувача:
Ілдіко Греба

Дата перевірки:
16.05.2023 12:58:21 CEST

Дата звіту:
17.05.2023 09:23:18 CEST

ID перевірки:
1015111402

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011752

Назва документа: Csedreki Adrien

Кількість сторінок: 51 Кількість слів: 15332 Кількість символів: 114365 Розмір файлу: 1,008.66 KB ID файлу: 1014794192

8.82% Схожість

Найбільша схожість: 2.17% з Інтернет-джерелом (<http://www.diakoldal.hu/assets/res/notes/e7ca4fe50c1cb9100c353ca62>).

8.82% Джерела з Інтернету 357 Сторінка 53

0.54% Джерела з Бібліотеки 25 Сторінка 56

4.39% Цитат

Цитати 32 Сторінка 57

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Немає вилучених джерел